

ALS JEUGD EN TOEKOMST TELLEN

Nabij zijn en aansluiten
met positief jeugdbeleid

Drentse pilot jeugd

ALS JEUGD EN TOEKOMST TELLEN

ALS JEUGD EN TOEKOMST TELLEN

Nabij zijn en aansluiten
met positief jeugdbeleid

Drentse pilot jeugd

Ten Geleide

Dit boekje wordt uitgegeven door de Drentse Pilot jeugd. Het is een nadere uitwerking van de visie die staat beschreven in het boekje "Opvoeden Versterken" van Prof. Dr. T.A. van Yperen en Drs. P. Stam uit november 2010. Deze visie is een belangrijke inspiratiebron en uitgangspunt van denken bij de transitie van de jeugdzorg in Drenthe.

Meer informatie over de Drentse Pilot jeugd zoals het transformatieplan Drentse Pilot jeugd "De volgende stap", en een wekelijkse Nieuwsflits zijn te vinden op www.drentsepilotjeugd.nl

Ook kunt u via deze website het PDF bestand van dit plan downloaden.

Voor vragen, opmerkingen: drentsepilotjeugd@stamm.nl

Colofon

ISBN: 978-90-817990-1-0

Deze uitgave is tot stand gekomen met tekstbijdragen van Peter Stam en Peter Paul Doodkorte.

De interviews zijn gemaakt door Kees Opmeer.

Vormgeving: Het Noorden Communiqueert, Loon

Samenvatting

Provincies dragen in de komende jaren hun verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg over aan gemeenten. Dit gebeurt in stappen. In Drenthe trekken provincie, gemeenten en uitvoerende organisaties daarin gezamenlijk op via de Drentse pilot jeugd. Het gaat ons daarbij niet alleen om een overdracht van taken, maar ook om het ontwikkelen van een nieuw inhoudelijk fundament. In de voorliggende notitie *Als jeugd en toekomst tellen – nabij zijn en aansluiten* is de visie die daaraan ten grondslag ligt uitgewerkt en leest u welke (verdere) verbeteringen voor de ondersteuning van ouders en kinderen in Drenthe met vraagstukken rond opgroeien en opvoeden wij hiermee willen bereiken.

Iedereen telt mee

In een kind- en gezinsvriendelijke omgeving telt iedereen mee. Meeleven, meedoen, meedenken en meebeslissen zijn sleutelwoorden. De ambitie is om kinderen, ouders en opvoeders actief te ondersteunen en ondersteuning op maat te bieden. Ankerpunten daarbij zijn: Kinderen horen thuis, uitgaan van eigen mogelijkheden, niemand hoeft te wachten en een veilig vangnet.

Positief jeugdbeleid

In positief jeugdbeleid staat de belevingswereld van jeugdigen en de ondersteunende rol van ouders daarbij centraal. Het gaat over spelen, leren, sporten, welzijn, werken, wonen, zorg en veiligheid. Deze brede aanpak is oplossingsgericht en kenmerkt zich door samenhang, vraaggerichte benadering en toegankelijkheid. Belangrijke onderdelen van positief jeugdbeleid zijn: positief opgroeien, positief opvoeden, veilig opgroeien en opvoeden versterken.

Aansluiten op leefmilieu

Positief jeugdbeleid biedt oplossingen voor de beperkingen van het bestaande stelsel. We zien problemen te laat, we handelen niet snel genoeg en het speelveld is te vol. René Paas, voorzitter VNG commissie Zorg om Jeugd daarover: *'De ingewikkelde wereld van de jeugdzorg is geen natuurverschijnsel, we hebben haar zo gemaakt.'* Kinderen groeien niet alleen thuis op. De buurt, kinderopvang en school, de sportclub en anderen vormen samen hun leefmilieu. We sluiten hierop aan met passende opvoed- en opgroeiondersteuning. Zo kunnen we ouders en kinderen een totaalpakket bieden van educatie, ontwikkeling, opvang en zorg.

Rol gemeente

Als opdrachtgever, netwerker en bemiddelaar speelt de gemeente een cruciale rol. Gemeenten kunnen hun regierol op verschillende manieren invullen. Kiezen voor een brede aanpak, gericht op een omgeving waarin jeugdigen zich optimaal kunnen ontwikkelen (veilig, prikkelend, warm en avontuurlijk). Of kiezen voor preventief beleid om probleemgedrag te voorkomen waardoor minder een beroep wordt gedaan op jeugdzorg. De opdracht en uitdaging voor alle gemeenten is om niet alleen te kijken naar probleemgedrag, maar ook om de jeugd op een positieve manier te prikkelen en samen de kansen en mogelijkheden te benutten.

'Erbij halen'

Ouders en jeugdigen zoeken allereerst steun in de eigen omgeving, bij familie, school, vrienden of huisarts. Een volgende stap is dat het CJG in beeld komt. De partners die het CJG vormgeven, fungeren als vraagbaak en bieden ondersteuning. Zij vormen een netwerk van voorzieningen dat invoegt in de directe leefomgeving van jeugdigen en ouders. Zo nodig organiseert en coördineert het CJG vervolghulp. Professionals van het CJG kunnen daarvoor terugvallen op specialisten; van provinciale jeugdzorg tot kinder- en jeugdpsychiatrie en verslavingszorg. Uitgangspunt van het CJG is: niet doorverwijzen maar 'erbij halen.'

Zelfredzaamheid

Het vermogen van ouders en kinderen om zelf problemen aan te pakken, eventueel met behulp van anderen, willen we koesteren. Daarvoor is een samenhangende aanpak nodig, gericht op het vergroten van zelfredzaamheid. Dit vraagt om herinrichting van organisaties en een andere manier van financieren. Een multidisciplinair team van jeugd- en gezinswerkers biedt voor een afgesproken werkgebied ondersteuning bij opvoedvraagstukken. Doel is stimuleren van positief opvoeden door ouders en andere opvoeders. Problemen en vragen komen zo in een vroeg stadium naar voren, zodat eerder passende ondersteuning kan worden toegevoegd en zo de inzet van onnodig zware zorg of te laat ingrijpen kan worden voorkomen.

Rol professionals

Bij de ondersteuning van gezinnen spelen verschillende professionals een belangrijke rol. De jeugd- en gezinswerker signaleert problemen, biedt kortdurende pedagogische ondersteuning, haalt zo nodig specialisten erbij en coördineert de zorg. Een pedagogisch kennisnetwerk ondersteunt de jeugd- en gezinswerker op methodisch gebied. De specialist, bijvoorbeeld op het gebied van psychiatrie of verslavingszorg, ondersteunt de jeugd- en gezinswerker en biedt specifieke en intensieve zorg.

Als aanvullende deskundigheid nodig is, worden gespecialiseerde aanbieders van jeugd- en opvoedondersteuning erbij gehaald. Als de opvoeding (tijdelijk of langdurig) van ouders wordt overgenomen – bijvoorbeeld door verblijf in een pleeggezin of een gezinsvervangende leefgroep – is het uitgangspunt om dit zo kort mogelijk te doen. De rol van de ouders (of andere voor het kind betekenisvolle mensen) wordt daarbij steeds gerespecteerd.

Voorkantsturing

Positief opgroeien maakt gebruik van het generalistenmodel dat uitgaat van voorkantsturing. Een begeleider opereert – met de leefwereld van kinderen en ouders als vertrekpunt – dwars door stelsels, domeinen en hun loketten heen. Hij of zij coördineert alle activiteiten en interventies waarbij niet het aanbod, maar de behoefte en mogelijkheden van ouders en kinderen het aangrijpingspunt vormen.

Deze begeleider maakt deel uit van het eerder genoemde multidisciplinair team van jeugd- en gezinswerkers. Dit team richt zich binnen het werkgebied op bijvoorbeeld het ondersteunen van de professionals in het onderwijs, kinderopvang, sportclubs, CJG en meer gespecialiseerde vormen van opvoedondersteuning. Zo nodig haalt het team deskundigen erbij.

Maatwerk

De behoefte aan ondersteuning kan heel verschillend zijn. Meestal gaat het om informatie of advies, maar soms is meer ondersteuning nodig in de vorm van gespecialiseerde zorg. Maatwerk staat altijd voorop. Dat gebeurt volgens het principe: één gezin, één plan. Het zorgt voor samenhang en afspraken over: wat moet er gebeuren, door wie en wanneer? Bij deze coördinatie van zorg heeft één persoon de taak samenhang te regelen en te borgen.

Interventieniveaus

Positief Opgroeien onderscheidt verschillende niveaus van interventie die in intensiteit oplopen.

- *Universele preventie.* Onderwijs, kinderopvang, lokale welzijnsinstellingen en jeugdgezondheidszorg.
- *Selectieve preventie.* Gesprekken met ouders, voorlichting.
- *Lichte opvoedondersteuning.* Oudertraining of kortdurende interventies.
- *Intensieve opvoedondersteuning.* Langdurige ondersteuning en casemanagement.
- *Specialistische opvoedondersteuning.* Gespecialiseerde oudertraining en behandeling.
- *Specialistische intensieve opvoedondersteuning.* Multiprobleeminterventies.
- *Overname van opvoeding.* Bijvoorbeeld dagbehandeling of pleegzorg.

Inleiding

Gemeenten worden in de komende jaren (gefaseerd) verantwoordelijk voor de uitvoering van alle jeugd- en opvoedhulp. Zij kunnen verschillende onderdelen daarvan bij elkaar brengen in de natuurlijke leefomgeving van jeugdigen en hun gezinnen. Daardoor komt zorg dicht bij huis en kan gemakkelijker samenhangende ondersteuning worden geboden.

Het is niet simpel om in de praktijk handen en voeten te geven aan deze opdracht. Goed regelen van de bestuurlijke verantwoordelijkheid is niet genoeg. Het vraagt om de opbouw van een nieuw inhoudelijk fundament. Hierbij verandert het *recht op jeugdzorg* in een *recht op ondersteuning*, met daaraan verbonden de uitdaging: het benutten van de mogelijkheden en de kracht van jeugdigen en hun opvoeders zelf. Dit vraagt om daarop afgestemd en samenhangende ondersteuning. Deze richt zich op het stimuleren van kinderen en gezinnen en op hulp bij hun ontwikkeling in hun sociale omgeving. Daarvoor is een beleids- en werkkader nodig dat *meelopen op eigen kracht* stimuleert. Deze aanpak legt de nadruk op (collectieve) preventie en zo vroeg mogelijke ondersteuning. Professionals in de directe woon- en leefomgeving bieden daarvoor ondersteuning op maat.

Succesvol inzetten van meelopen op *eigen kracht* maakt lokaal verankerd positief jeugd-beleid nodig onder één bestuur en daarop afgestemde financiering. Dit plan levert, op basis van de principes van 'opvoeden versterken', daaraan een bijdrage. Onze houding daarbij is: *nabij zijn en aansluiten*.

Drentse pilot jeugd

TOETSSTENEN

Transformatie van de jeugdzorg

1. neemt de natuurlijke woon- en leefomgeving van ouders en kinderen (de lokale eigenheid) als vertrekpunt;
2. ziet voor de opvoeding van kinderen de natuurlijke ouders als eerstverantwoordelijk en aangewezen.
3. stelt ouders in staat die verantwoordelijkheid te delen met medeopvoeders in de primaire opvoedmilieus (van kinderopvang tot onderwijs en sport vereniging);
4. beschermt jeugdigen en samenleving tegen (de effecten van) slechte opvoeding, verwaarlozing en misbruik.

Opvoeden versterken¹

De notitie “Opvoeden Versterken”^{**} pleit voor ondersteuning van ouders en jeugdigen waarbij het accent ligt op de ambitie om kinderen veilig en evenwichtig op te laten groeien in de eigen sociale context. De rol van alle partijen die deel uitmaken van de ondersteuningsstructuur transformeert daarbij van ‘probleem uit handen nemen’ naar een houding van ‘eigen kracht herwinnen’. Deze houding vraagt om het aanspreken en ontwikkelen van mogelijkheden om opvoeders te versterken bij het weer zélf opvoeden.

^{*}Opvoeden Versterken - prof. dr. T.A. van Yperen, drs. P.M. Stam; november 2010; Onafhankelijk advies in opdracht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Leeswijzer en inhoudsopgave

Na de *aanleiding* tot dit plan presenteren we in deel 1 de grondslag (*de visie*). In deel 2 lichten we het methodisch kader toe dat de visie verder uitwerkt. In dit hoofdstuk gaan wij in op begrippen als *positief jeugdbeleid*, *positief en veilig opgroeien* en *opgroeien versterken*. In deel 3 beschrijven we het organisatorisch kader waarbinnen positief jeugdbeleid vorm krijgt.

Een overzicht van geraadpleegde bronnen is opgenomen in bijlage 1. Een uitleg (op hoofdlijnen) van het huidige stelsel voor de jeugdzorg is terug te vinden in bijlage 2.

Inhoudsopgave

Inleiding	10
Leeswijzer en inhoudsopgave	13
Aanleiding	18
Deel 1 – Visie	27
Deel 2 – Methodisch kader	35
Positief jeugdbeleid	35
Deel 3 – Organisatorisch kader	49
Van denken naar doen	49
Positief opgroeien in de praktijk	53
Bijlagen	78
Ontwikkeling stelsel jeugdzorg: Adviezen en bronnen	78
Het Nederlandse jeugdzorgstelsel anno 2011	80
Schema interventieniveaus	82

Kansen voor kinderen

Marlies Veldhuijzen van Zanten
staatssecretaris

Staatssecretaris Marlies Veldhuijzen van Zanten – Hyllner van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, heeft hoge verwachtingen van de Drentse pilot. Ze vindt het belangrijk dat de ervaringen en resultaten breed worden verspreid. Hiervoor heeft het ministerie dan ook een financiële bijdrage beschikbaar gesteld. ‘Zo kan ook de rest van het land hiermee kennismaken. Ik verwacht dat anderen geïnspireerd zullen worden. Het is belangrijk dat we zo van elkaar leren en daar wil ik graag aan bijdragen.’

Voor de staatssecretaris is de pilot geslaagd als kinderen en ouders in Drenthe zeggen: 'Hé, zo kan het ook. Er wordt naar mij geluisterd en ik krijg weer vertrouwen in mezelf door die gesprekken. Ik heb zelf de regie, en kan straks weer, op eigen kracht verder.' Ze verwacht dat professionals in Drenthe hun werk voor gezinnen en kinderen beter kunnen doen en ook meer voldoening uit hun werk gaan halen. Volgens de staatssecretaris speelt de eigen kracht van ouders en kinderen daarin een belangrijke rol.

'Laat ouders meedenken in hun gemeente'

Huis tuin en keukenplek

'Ik hoop dat deze pilot laat zien hoe sterk de eigen kracht van ouders en kinderen is als uitdagingen in de opvoeding positief worden opgepakt.' Het is haar overtuiging dat elke ouder het beste wil voor zijn of haar kind en bereid is daarvoor hard te werken. Soms is hierbij ondersteuning nodig. Dan komt het CJG in beeld. Voor de staatssecretaris is het CJG een huis tuin en keukenplek voor ondersteuning in de opvoeding. 'Hoe meer er te doen is bij het CJG wat leuk is en aanslaat, des te gemak-

kelijker loopt men daar binnen. Dus laat ouders meedenken in hun gemeente.'

Wat zij wil bereiken is dat het voor ouders gewoon wordt om met andere ouders over de opvoeding te praten. En dat ouders zich door het CJG gesterkt voelen en weten dat zij meebouwen aan een samenleving van de toekomst.

CJG denkt mee

Voor jongeren moet de drempel naar het CJG zo laag mogelijk zijn. Daarom vindt de staatssecretaris het belangrijk dat werkers van het CJG ook op school aanwezig zijn en op andere plekken waar jongeren komen. Het zou verder goed zijn als de ondersteuning die het CJG kan bieden steeds meer online is te vinden.

Ze hoopt dat jongeren over het CJG gaan zeggen: 'Ze luisteren echt naar me. Het CJG denkt met mij mee en zoekt daarbij naar dingen die ik zelf kan doen en naar de mensen die mij daarbij het beste kunnen helpen. En als mijn vrienden met iets tobben, dan zeg ik: Je kan naar het CJG!'

School is een belangrijke plek

De staatssecretaris hoopt dat de pilot ertoe zal leiden dat jeugdzorg en onderwijs elkaar nog meer gaan versterken. 'Kinderen brengen veel tijd op school door. Als je ondersteuning en zorg dichterbij kinderen en gezinnen wilt brengen, dan is de

school een belangrijke plek.’ Samenhang tussen zorg en onderwijs is nodig. Als het niet goed gaat, moet je succesvolle combinatiearrangementen hebben en een soepele overgang van school naar werk. Ook moet je leerkrachten helpen om kinderen in de klas sterker te maken. ‘Dat zijn voorbeelden van samenhang die ik voor ogen heb.’

Positief jeugdbeleid

De Drentse pilot speelt in op de nieuwe verantwoordelijkheid van gemeenten voor de jeugdzorg. Volgens de staatssecretaris kunnen de gemeenten van hun nieuwe rol een succes maken als ze uitgaan van kansen voor kinderen. Dit vormt de basis van positief jeugdbeleid dat in de pilot het centrale thema vormt. Daarvoor moeten gemeenten een goed beeld krijgen van wat goed is voor kinderen en gezinnen en hier ook een eigen visie op ontwikkelen.

*‘Behandel een kind alsof
het je eigen kind is’*

Voor kinderen is het belangrijk dat zij opgroeien in een gezin en in hun eigen buurt. ‘Dat gun ik ieder kind,’ zegt de staatssecretaris. ‘Het mooie van

gemeenten is dat zij bij uitstek in staat zijn om bij gezinnen, bij wie dat niet vanzelf lukt, samenhang te brengen in de ondersteuning. Ik denk daarbij ook aan kansen om de verbinding te maken met welzijn, werk en inkomen en schuldhulpverlening.’

Moeder en arts

Mevrouw Veldhuijzen van Zanten voelt zich persoonlijk nauw betrokken bij de jeugdzorg. Als moeder en arts weet zij hoe belangrijk goede hulp aan kinderen en ouders is. ‘Voorals moeder weet ik dat opvoeden een heel bijzondere taak is, met onverwachte uitdagingen die je niet op school hebt geleerd. Je hebt te maken met heftige emoties en heel veel onderlinge afhankelijkheid die van je eist dat je volwassen handelt als ouder. En dat moet je maar kunnen.’

Vanuit die ervaring wil ze als boodschap meegeven: ‘Luister goed naar gezinnen en kinderen. Behandel een kind alsof het je eigen kind is. Geef professionals de ruimte. Zij kiezen dit werk uit betrokkenheid! En... “Keep it simple” in de uitvoering.’

Aanleiding

De wet op de Jeugdzorg¹ is in 2009 geëvalueerd. Hieruit blijkt dat de ondersteuning van kinderen, ouders en professionele opvoeders – zowel bestuurlijk als uitvoerend – te versnipperd is. Ondanks het pleidooi voor één loket zijn verantwoordelijkheden verdeeld over een groot aantal partijen en uiteenlopende beleids- en financieringsregels. Elk domein kent zijn eigen loket². Door de ontwikkeling van kindcentra, brede scholen en Centra voor Jeugd en Gezin – soms samengebracht in multifunctionele accommodaties – zijn gemeenschappelijke voorzieningen ontstaan. Maar van een krachtige pedagogische omgeving is nog onvoldoende sprake. Oorzaak hiervan is onvoldoende afstemming tussen de aanbieders en verschillen in regels, belangen en verantwoordelijkheden.

In reactie hierop heeft de regering Rutte in haar regeerakkoord (2010) opgenomen dat de jeugdzorg moet opgaan in één stelsel voor ondersteuning op maat. In lijn met het advies van de Parlementaire Werkgroep Toekomstverkenning Jeugdzorg, worden alle jeugdzorg-taken³ gefaseerd overgeheveld naar gemeenten. Zij kunnende ondersteuning verbinden met aangrenzend beleid (onderwijs, welzijn, arbeid, enz.). Uitwerking van de wettelijke kaders van passend onderwijs en zorg voor jeugd gebeurt in samenhang. (Samenwerkende) gemeenten organiseren preventie en vrijwillige hulpverlening, goed afgestemd met gedwongen hulpverlening. De Centra voor Jeugd en Gezin geven daarbij vorm en inhoud aan ondersteuning in de primaire opvoedmilieus.

Door af te zien van te gedetailleerde kwaliteitseisen of dichtgetimmerde regelingen gaat de overdracht van bestuurlijke verantwoordelijkheid gepaard met meer beleids- en uitvoeringsruimte voor gemeenten en uitvoerende professionals.

1 **Evaluatieonderzoek Wet op de jeugdzorg** – Eindrapport; BMC in opdracht van Programmaministerie Jeugd en Gezin en Ministerie van Justitie; Projectnummer: 41/644424-09/2880452, 2009.

2 Het onderwijs heeft de scholen, de zorg kent centra voor jeugd en gezin, bureaus jeugdzorg en veiligheidshuizen, de WMO het WMO-loket, de arbeidsmarkt het CWI, etc.

3 Het betreft hier: jeugd-ggz (zowel AWBZ als Zorgverzekeringswet), provinciale jeugdzorg, gesloten jeugdzorg, jeugdreclassering, jeugdbescherming en licht verstandelijk gehandicapte jeugd.

Opbouw 'van onderop'

We zien het als een uitdaging om aan te sluiten op de natuurlijke en vanzelfsprekende leefroutes van kinderen, ouders en opvoeders. Dit vraagt om een opbouw van onderop en een daarop afgestemde werkwijze en houding. We kijken welke functies er echt toe doen en hoe we deze het meest effectief kunnen toevoegen aan de primaire opvoedmilieus; zo nabij als mogelijk. Zo brengen we de verschillende onderdelen van jeugd- en opvoedondersteuning rond de natuurlijke leefomgeving van kind en gezin bijeen.

Micha de Winter⁴ stelt dat we jeugdigen moeten opvoeden vanuit de overtuiging dat (persoonlijke) vrijheid en autonomie waarden vormen die samen met anderen tot stand komen. Hij baseert zich daarbij ook op wetenschappelijk onderzoek. Dit toont aan dat kinderen zich beter ontwikkelen als ze deel uitmaken van of opgenomen zijn in sociale netwerken die groter zijn dan het gezin. *"Als er bijvoorbeeld goede verbindingen zijn tussen ouders in de buurt en tussen ouders en school, dan presteren kinderen beter en hebben ze meer kans op maatschappelijk succes. De kansen op kindermishandeling en jeugdcriminaliteit dalen als de sociale effectiviteit in een buurt hoog is."*⁵ Hij pleit er daarom voor om jeugdigen te leren de maatschappij niet als een gegeven te nemen waarbinnen ze

⁴ Micha de Winter (Oss, 1951) is een Nederlandse hoogleraar in de pedagogiek.

⁵ RMO, *Bevrijdend kader voor de jeugdzorg*, 2011

Waar gaat de transformatie jeugdzorg over?

Omvang sector

Er zijn 12 provinciale en 3 grootstedelijke Bureaus Jeugdzorg, drie landelijke werkende instellingen (LWI), met elkaar goed voor 8.010 fte en 57 provinciale jeugdzorgaanbieders, goed voor 15.439 fte.

Gemiddeld ziekteverzuim ligt bij de Bureaus jeugdzorg op 6.6% en bij de zorgaanbieders op 5.6%

Gebruikscijfers

De gebruikscijfers binnen de jeugdzorg waren in 2008 als volgt:

A. Provinciaal georganiseerd aanbod

- Ambulante hulp (44.276)
- Open residentiële zorg (11.805)
- Pleegzorg (20.144)
- Dagbehandeling (9.816)
- Spoedeisende zorg (crisis) (9.132)
- Gesloten jeugdzorg (3.225)

B. Functies van Bureau Jeugdzorg (48.703)

- Jeugdbescherming: (gezins)voogdij, advies en meldpunt kindermishandeling
- Jeugdreclassering

C. AWBZ

Jeugd-lvg (12.970)

PGB o.v. jeugd-ggz of jeugd-lvg (33.600)

D. ZVW

- Jeugd-ggz (niet chronisch) (147.000)

hun eigenbelang zo goed mogelijk moeten realiseren. Maar dat ze zich gaan opstellen als actieve burgers die bij het vormgeven van de samenleving het verschil kunnen maken. Het is niet simpel een maatschappij te realiseren die zich kenmerkt door diversiteit en tolerantie, maar wel de moeite waard om na te streven.

Bij de transformatie van de jeugdzorg zijn dit belangrijke noties. De meerwaarde lijkt groot door het leggen en onderhouden van verbanden met de woon- en leefomgeving voor ouders en jeugdigen: de eigen straat, buurt of wijk. Dit maakt ook 'normalisatie' van opvoedvraagstukken mogelijk. Investeren in een betere sociale infrastructuur (regie, snelheid van handelen) leidt bovendien tot meer draagvlak en kwaliteit. Het bestuursakkoord⁶ geeft een goed beeld van de ambitie waarmee gemeenten vormgeven aan de opdracht om jeugdzorg onderdeel te maken van positief jeugdbeleid:

"De overheid is er voor de burger. Uitvoering van overheidstaken dicht bij de burger verdient de voorkeur. Dit omdat de lokale of regionale overheid de burger goed kent en de toegang tot de medeoverheden laagdrempelig is. Op diverse beleidsterreinen zijn daarom decentralisaties voorgenomen. Deze decentralisaties versterken het profiel van de diverse bestuurslagen. Bovendien stellen

decentralisaties de overheden beter in staat om integraal, samenhangend beleid te voeren. Als de decentralisaties goed worden uitgevoerd, wordt de overheid daar als geheel krachtiger en kleiner van."

TOETSSTENEN

De gemeente

- stelt kaders op hoofdlijnen;
- definieert het gewenste eindresultaat;
- stimuleert creativiteit en innovatieve kracht;
- vertrouwt op nabije professionals en biedt hen uitvoeringsruimte;
- voorziet (binnen de mogelijkheden) in toereikende financiering;
- stuurt op (verantwoording van) effectiviteit en efficiency.

⁶ Het onderhandelaarsakkoord dat het Rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen op 21 april 2011 hebben gesloten.

De pedagogische civil society

De pedagogische civil society vloeit voort uit het begrip 'Civil Society': de vrijwillig samenwerkende gemeenschap van burgers (Commissie Toekomst Lokaal Bestuur, 2006). Deze gaat zowel over formele als informele verbindingen tussen burgers. Zij duidt op gemeenschappelijke en vrijwillige activiteiten van burgers rond het groot-brengen van kinderen en jongeren en vindt zijn basis in de verbanden tussen familie, vrienden, buurtgenoten en hen die rond kinderen en jongeren staan. De kracht van de pedagogische civil society bepaalt de kwaliteit van het samenleven in de woonomgeving en het opvoedingsklimaat. Bepalende elementen zijn:

- kwaliteit van sociale relaties;
- groepslidmaatschap, formele en informele netwerken;
- gedeelde normen;
- mate van onderlinge vertrouwdeheid (publieke familiariteit);
- wederkerigheid;
- inzet voor de gemeenschap;
- een gemeenschappelijk belang.

Er moet een vangnet blijven

Ard van der Tuuk
gedeputeerde

Zelfredzaamheid van mensen is belangrijk, vindt gedeputeerde Ard van der Tuuk. Hij moet denken aan de uitspraak van premier Rutte tijdens de regeringsverklaring: 'Iedereen die dat kan, moet wel zelf op de trampoline stappen en de sprong maken naar succes.' Volgens Ard is dat maar een deel van het verhaal. 'Er moet ook een vangnet zijn voor mensen die naast de trampoline terecht komen. Het is bij uitstek een taak van de overheid om daarvoor te zorgen.'

Het benutten van de eigen kracht van ouders en jeugdigen is een belangrijk element in het pilot-plan. Jeugdzorg wil stimuleren dat ouders en jeugdigen hun problemen zelf aanpakken. Ard van der Tuuk ondersteunt deze visie. Maar hij waarschuwt voor de keerzijde hiervan. 'Het moet geen trend worden waar we blind achteraan lopen. Er zijn omstandigheden denkbaar waarin die eigen kracht ontbreekt. Ouders en jeugdigen mogen hiervan niet de dupe worden. Ze moeten altijd kunnen rekenen op ondersteuning, een vangnet.'

'We moeten oog voor elkaar houden'

Betrokken

Jeugdzorg is een nieuw terrein voor Ard, maar dat neemt niet weg dat hij zich nauw betrokken voelt bij dit beleidsveld. Veilig en gezond opgroeien van kinderen en jongeren gaat hem aan het hart. Het doet hem pijn als hij ziet wat er op dit moment wordt afgebroken. Als voorbeeld noemt hij de bezuinigingen op de PGB's. 'Ik snap dat we moeten ingrijpen als de kosten de pan uitrijzen, maar dat is nog geen reden om de PGB's dan maar af te schaffen.' Ook vindt hij dat we veel te gemakkelijk

zomaar etiketten op mensen plakken. Een druk kind krijgt bijvoorbeeld al gauw het label ADHD. Probeer daar maar eens van af te komen. Blijkbaar heeft het zorgsysteem grote behoefte aan orde, denken in hokjes.

Civil Society

Ard vindt het belangrijk dat we in onze samenleving oog voor elkaar houden. Daarom is hij een groot voorstander van de Civil Society die ook ten grondslag ligt aan de Drentse pilot. Positief opgroeien moet de leidraad zijn. Wat dat betreft gelooft hij in de kracht van de samenleving. 'We moeten zuinig zijn op wat we in de loop der jaren met zijn allen hebben bereikt. We leven in een land waar iedereen kansen heeft.' De huidige maatschappelijke ontwikkelingen zijn misschien wat minder positief, maar Ard is optimistisch over de toekomst. Hij moet denken aan de werking van een pendule. 'We slaan nu wat door naar de ene kant, maar je zult zien dat we over een tijdje weer de andere kant opgaan.'

Ouders

Op hoofdlijnen heeft Ard goed voor ogen wat hij de komende jaren als gedeputeerde wil bereiken. Ketensamenwerking vindt hij essentieel voor goede hulpverlening. Instellingen moeten zorgen voor een doorgaande lijn voor jeugdigen; van kinder-

opvang en goed onderwijs tot specialistische zorg. Het overeind houden van voldoende capaciteit is daarbij een belangrijke uitdaging. Deze aanpak moet ervoor zorgen dat niemand buiten de boot valt. Ard wil ook graag de rol van ouders nog meer over het voetlicht brengen. 'We weten hoe belangrijk het is dat kinderen in een stabiele en veilige omgeving opgroeien, in een gezin waar ouders tijd en aandacht voor hun kinderen hebben. We moeten er alles aan doen om ouders te ondersteunen in hun rol als opvoeder.'

*'Samen met instellingen
wil ik de grenzen
opzoeken'*

Grenzen opzoeken

Ard beseft heel goed hoe ingewikkeld de jeugdzorg in elkaar zit, met al zijn regels en verschillende instanties. Jeugdzorg komt ook vaak negatief in het nieuws. Denk aan de zaak Savannah. 'Dat heeft veel teweeg gebracht,' zegt Ard. 'Het heeft bijvoorbeeld geleid tot risicomijdend gedrag bij hulpverleners. De angst regeert, vaak ingegeven door alle aandacht van de media.' Ard begrijpt dat

gedrag goed, maar hoopt dat de jeugdzorg desondanks bereid is lef te tonen wanneer dat nodig is in het belang van het kind. 'Dat geldt ook voor mij als gedeputeerde. Samen met instellingen wil ik de grenzen opzoeken als we daarmee de jeugdzorg kunnen verbeteren. Hopelijk leidt dat tot een cultuurverandering.'

Ook wil Ard zich inzetten voor minder regeldruk in de jeugdzorg. Meer speelruimte voor hulpverleners zal veel obstakels wegnemen en de kwaliteit van het werk ten goede komen

Ruimte voor maatwerk

Ard heeft veel vertrouwen in gemeenten als regisseur van de jeugdzorg. Gemeenten staan dicht bij de burger. Ze hebben de mogelijkheden om een samenhangende aanpak te ontwikkelen. Hij ziet het als een belangrijke taak van de provincie om voor een goede overdracht te zorgen. 'We hebben een breed gedragen visie die voor lange tijd meekan. Dat is ons kader. Daarbinnen hebben gemeenten alle ruimte om maatwerk te leveren.'

Het CJG vervult hierin een centrale rol. Voor Ard is het CJG in de eerste plaats een netwerk van voorzieningen dat voor iedereen met vragen of problemen goed bereikbaar moet zijn. ■

Visie

In een kind- en gezinsvriendelijke omgeving doet en telt iedereen mee. Zij maakt meeleven, meedoen, meedenken en meebeslissen mogelijk en daagt daartoe uit. Dit vraagt voor jong en oud ruimte voor opgroeien en ontplooien. En een beroep op iedereen om daaraan – naar eigen vermogen – een bijdrage te leveren.

Dat lukt alleen als we volwassenen en kinderen serieus nemen én hen aanspreken op hun verantwoordelijkheid en mogelijkheden. Daarbij kunnen zij rekenen op ondersteuning van de (lokale) gemeenschap. Deze zorgt voor passende interventies als kinderen of hun gezin (tijdelijk of langdurig) hun eigen verantwoordelijkheid niet of onvoldoende kunnen nemen. Ook het stellen van kaders of grenzen⁷ hoort daarbij.

Uitgangspunt is dat de woonomgeving van jeugdigen tot 23 jaar een goede plek is om op te groeien; met de nodige voorzieningen die een volwaardige deelname aan de samenleving mogelijk maken en stimuleren. Om dit te bereiken willen we kansen benutten, knelpunten wegnemen en vernieuwingen stimuleren.

Deze brede maatschappelijke opdracht sluit aan bij het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind⁸. Hierin is het universele recht van elk kind, ongeacht achtergrond of beperkingen, vastgelegd om gezond en veilig op te kunnen groeien.

De zorg voor en bescherming van jeugdigen is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van ouders of verzorgers. Er zijn in de directe woon- en leefomgeving in beginsel voldoende basisvoorzieningen beschikbaar om de ontwikkeling van jeugdigen te ondersteunen. Jeugdigen kunnen in een vroeg stadium zorg ontvangen die is afgestemd op hun behoefte. Voor jeugdigen die extra zorg nodig hebben bestaat een aanvullend aanbod.

Samen bieden ouders en gemeenschap zo de voor kinderen en jeugdigen noodzakelijke ruimte en ondersteuning bij het spelen, leren, experimenteren, ontplooien, presteren en participeren. De gemeenschap – overheid en samenleving gezamenlijk – biedt ondersteuning in de vorm van diensten en voorzieningen om te recreëren, leren, socialiseren, enz.

⁷ De mogelijkheid om drang of dwang toe te passen is een belangrijke voorwaarde om (meer) gezinnen en kinderen uit de sfeer van maatregelhulp te houden. Bij de vorming van de bureaus jeugdzorg is er juist vanwege deze verwevenheid met de vrijwillige hulp voor gekozen de uitvoering van jeugdbescherming en jeugdreclassering in het bureau jeugdzorg onder te brengen. Daarom wordt in deze koploper onverminderd gekoerst op handhaving van samenhang tussen zorg in het gedwongen en vrijwillige kader. Maatregelhulp kan dan als stok achter de deur worden gebruikt, door onder voorwaarden met een gezinsplan in te stemmen en juist daardoor bijdragen aan het veel meer in het vrijwillig kader bieden en houden van ondersteuning.

⁸ Kinderrechtenverdrag. Aangenomen op 20 november 1989 door de Verenigde Naties. Nederland is sinds 1995 lid van het VN-Kinderrechtenverdrag

TOETSSTENEN

Meedoen betekent...

- *je gewaardeerd voelen*, als straatvriendin-netje, als medeleerling, als vrijwilliger, als gezins- en verenigingslid, waarbij je wordt aangesproken op je eigen unieke talenten;
- *je betrokken weten* bij het vinden van antwoorden op verschillende ontwikkelingen en vraagstukken in de samenleving.

Opgroeien betekent ...

- de mogelijkheid tot *ontmoeten en ontspannen*, door ruimte voor je persoonlijke ontwikkeling: ruimte om te spelen, te sporten, te socialiseren en te leren;
- de mogelijkheid tot *groeien*, door verantwoordelijkheid te leren nemen.
- ruimte voor *vallen en opstaan*, waarbij ondersteuning voorhanden is als je het (even) niet meer weet of niet zélf kunt;
- de mogelijkheid om *veilig te kunnen spelen en ontmoeten*, zonder gevaar door verkeer en geweld. Hierbij gaat het zowel om veiligheid van de jeugd zelf als om de veiligheid van speelplekken en peuterspeelzalen en de mate van veiligheid die anderen in relatie tot de jeugd ervaren;
- Ondersteuning van kinderen en hun ouders is opgedragen aan mensen met een gezicht en een naam.

Ankerpunten

De ambitie om kinderen, ouders en opvoeders actief ondersteuning op maat te bieden, vertaalt zich in de volgende ankerpunten:

- *Kinderen horen thuis*
Herstel van het gewone leven staat centraal. De ondersteuning en begeleiding richt zich op het vergroten van het probleemoplossend vermogen (draagkracht) van jeugdigen en ouders, zodat problemen (draaglast) hanteerbaar worden. Kenmerkende elementen zijn: kort en oplossingsgericht werken, aangaan van dialoog en doen wat werkt.
- *Uitgaan van mogelijkheden*
Binnen het primaire opvoedmilieu zoeken we naar de aanwezige of te ontwikkelen eigen krachten die oplossingen bieden voor knelpunten. De mogelijkheden van jeugdigen, ouders, opvoeders, omgeving staan centraal. De begeleiding richt zich op versterking van deze mogelijkheden (en daarmee de zelfredzaamheid).
- *Niemand hoeft te wachten*
Het kind of gezin dat ondersteuning nodig heeft, kan rekenen op een snelle en eenduidige toegang. Schotten tussen domeinen en instituties staan jeugdigen, ouders, opvoeders en professionals niet in de weg bij het vinden en vormgeven van de juiste ondersteuning; ook niet als meervoudige ondersteuning nodig is. Het principe van één kind/gezin, één plan en één wijze van coördineren zorgt voor goede afstemming en onbelemmerde voortgang van een traject. De verwijzindex risicojongeren sluit hierop aan.
- *Veilig Vangnet*
We willen de draagkracht versterken en draaglast verminderen. Dat vindt in het primaire opvoedmilieu plaats, dicht bij de jeugdige en ouders, tenzij de veiligheid van kind of gezin in het geding is. In het belang van jeugdigen worden ouders die geen begeleiding

willen, gemotiveerd, aangespoord en eventueel gedwongen om mee te werken. De aanpak van problemen is niet vrijblijvend. Bij tegenstrijdige belangen tussen ouders en kinderen staat het belang van het kind voorop en wordt ingegrepen, zo nodig met een kindbeschermingsmaatregel.

TOETSSTENEN

Opvoeden versterken is

- Positief opvoeden;
- Meelopen op de eigen kracht van jeugdigen en gezinnen;
- Kind/gezin eigenaar van eigen probleem én oplossing;
- Ouders en jeugdigen aanspreken op eigen verantwoordelijkheid;
- Versterking van het gezinssysteem.

De duiventil van De Wolden

Liesbeth Koster

voormalig wethouder

van De Wolden

Mathilde Bruinenberg

procesmanager CJG

Met veel enthousiasme vertellen Liesbeth Koster, voormalig wethouder van De Wolden en Mathilde Bruinenberg, procesmanager CJG, over 'hun' CJG.

'Ons CJG heeft wel iets van een duiventil,' zegt Liesbeth Koster. 'We hebben een locatie in Zuidwolde die tegelijkertijd uitvalsbasis is voor de deelnemende organisaties. Vandaar vliegen ze uit naar de voorzieningen in de dorpen waar ouders en kinderen komen. Het CJG moet optimaal bereikbaar zijn.'

Het CJG in De Wolden is een fijnmazige netwerkorganisatie die past bij een plattelandsgemeente met verschillende kleine kernen. 'We willen de drempel zo laag mogelijk maken,' vertelt Mathilde. 'Daarom moeten ouders en jongeren in hun eigen dorp terecht kunnen als ze ergens mee zitten of vragen hebben.'

Illustratief voor de fijnmazigheid is dat het CJG op alle basisscholen en consultatiebureaus in de gemeente aanwezig is met spreekuren. Ook de locaties van Stichting Welzijn De Wolden kunnen worden gebruikt voor activiteiten van het CJG. Verder is een goed contact opgebouwd met huisartsen, politie, leidsters van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, zodat ook zij adequaat naar het CJG kunnen verwijzen.

Sturing

Een ander opvallend punt in de aanpak van De Wolden is de duidelijke regierol die de gemeente op zich heeft genomen. Er is bewust gekozen voor de aanstelling van een procesmanager die verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen van het CJG en in dienst is van de gemeente. 'Als je met verschillende organisaties het CJG vormt, is een strakke regie noodzakelijk,' legt Liesbeth Koster uit. 'We wilden die verantwoordelijkheid niet bij één van de deelnemende organisaties leggen. Als opdrachtgever kunnen wij boven de partijen staan en knopen doorhakken. Dat is een groot voordeel.' Mathilde merkt dat voordeel in de dagelijkse prak-

tijk. 'Als vertegenwoordiger van de gemeente ben ik niet belast met instellingsbelangen. Dat biedt veel kansen om partijen bij elkaar te brengen en een gezamenlijke koers uit te stippelen.'

'Loslaten om het op een andere manier vast te kunnen houden'

Meer dan hulp

Het CJG wil meer zijn dan een hulpverleningsvoorziening. 'We zijn ook vraagbaak voor opvoeders en jongeren en voor professionals die met jeugdigen werken,' zegt Mathilde. Ze laat een artikel uit een lokale krant zien. Wie heeft het beste idee voor het CJG? 'De respons die hierop kwam, wordt gebruikt om het aanbod in De Wolden verder te ontwikkelen. Het winnende idee is het organiseren van interactieve themabijeenkomsten. Veel ouders hebben vragen over de opvoeding waar ze niet direct hulp voor zoeken. Dergelijke bijeenkomsten vormen een laagdrempelige manier om ouders van informatie te voorzien. Voor ouders van pubers heeft een eerste bijeenkomst al plaatsgevonden. Dat was een groot succes.'

Liesbeth Koster gelooft in de kracht van mensen. 'We willen dat ouders en jongeren zelf hun pro-

blemen oplossen. Dat is voor mij de essentie van preventief werken. Het CJG biedt daarbij ondersteuning; loslaten om het op een andere manier vast te kunnen houden.'

Mathilde onderschrijft dit: 'Het CJG gaat uit van de eigen kracht van het gezin en zijn omgeving. De hulp is gericht op het versterken van die eigen kracht.'

Communicatie

'Goede communicatie is belangrijk,' vindt Liesbeth Koster. 'Inwoners moeten weten wat het CJG doet en waar ze zijn te vinden.' Als voorbeeld noemt ze de activiteiten rond de start van het CJG. 'We zijn met z'n allen, organisaties die aan het CJG meedoen en gemeente, naar de voorschoolse voorzieningen en scholen in de dorpen gegaan. Daar hebben we alle kinderen een rugzakje meegegeven met informatie over het CJG. Deze promotietour ging van start op een brede school om daarmee de focus te leggen op de decentrale opzet van het CJG.'

Veel aandacht is besteed aan een toegankelijke website die zich op de verschillende doelgroepen richt. Advertenties en artikelen in lokale kranten worden gebruikt om het CJG onder de aandacht te brengen. Twitteren blijkt ook een goed medium te zijn, waardoor informatie zich als een olievlek verspreidt.

'Bij de start was iets meer dan de helft van de inwoners bekend met het CJG,' zegt Mathilde.

'Dat was al geen slecht resultaat.' Ze is ervan overtuigd dat de bekendheid sindsdien alleen maar is toegenomen.'

'Ontschotting is een grote wens van mij'

Toekomst

Wat verwacht het CJG van de pilot? 'Maatwerk is belangrijk,' zegt Mathilde, 'maar dat neemt niet weg dat we op sommige punten, kijk bijvoorbeeld naar de jongerenwebsites, beter kunnen samenwerken. Dat is alleen maar praktisch en kostenbesparend. Hopelijk kan de pilot hieraan een bijdrage leveren.'

Liesbeth Koster valt haar bij. 'Er is nog veel overlap en bureaucratie, vooral door de verschillende financieringsstromen. Ontschotting is een grote wens van mij.' Ze zou graag zien dat we in de toekomst naar één organisatie voor jeugdzorg toegaan met één financieringsstroom.

Ze verwacht dat gemeenten na verloop van tijd op eigen benen kunnen staan en de provincie niet langer nodig hebben. 'Bovenlokale activiteiten kunnen we als gemeenten goed samen organiseren. Dat hebben we op andere terreinen al bewezen.' ■

Methodisch kader

Positief jeugdbeleid

Met positief jeugdbeleid zorgen gemeenten, uitvoeringsorganisaties en professionals voor een klimaat waarin ouders, jeugdigen en professionals opgroeien en meedoen van kind en gezin uitdagend vorm kunnen geven.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor positief jeugdbeleid dat is verankerd in de haarvaten van de lokale gemeenschap. Het begint waar kinderen opgroeien en gezinnen leven. Het delen van deze visie heeft als consequentie dat gemeenten zich binden en waar nodig samenwerken.

Positief jeugdbeleid omvat voorzieningen, activiteiten en projecten, gericht op alle jeugdigen (en hun sociale context), met inbegrip van specifieke (kwetsbare) groepen. Startpunt voor een methodisch kader voor jeugd- en opvoedhulp ligt daarom niet bij individuele wethouders, maar bij het college van B&W.

Nabij zijn en aansluiten

Soms verlopen opvoeden en opgroeien niet soepel en kan de sociale omgeving onvoldoende steun bieden. In dat geval bieden schakels als leerkrachten en leidsters in kinderopvang, jeugd- en sportvoorzieningen snel passende hulp. Uitvoerende professionals zorgen desgewenst voor ondersteuning. Dit vraagt om goede samenwerking tussen betrokken overheden, instellingen, ouders/verzorgers én jeugdigen zelf.

Positief jeugdbeleid⁹ richt zich niet alleen op het kind en gezin, maar voorziet in een stevig fundament van basisdiensten en -voorzieningen (van consultatiebureau tot kinderopvang, van recreatie tot educatie, van onderwijs tot werk). Voor jeugdigen die buiten de boot (dreigen te) vallen, voorziet positief jeugdbeleid bovendien in een (niet vrijblijvend) vangnet en aanvullende ondersteuning. De werkwijze is gebaseerd op het principe van oplossingsgericht werken en kenmerkt zich door **samenhang, vraagoriëntatie en toegankelijkheid**.

⁹ Liever nog spreken wij van positief kind- en gezinsbeleid.

Positief Opgroeien

Positief opgroeien is een oplossingsgerichte aanpak voor samenlevingsopbouw. Hieronder verstaan wij ook zaken als gemeentelijk inkomens- en woonbeleid, onderhoud aan speeltuinvoorzieningen en realiseren van voldoende sportfaciliteiten. Ondersteuners onderzoeken samen met ouders en kinderen hoe een vraagstuk het beste kan worden opgelost. Daarbij hoort een analyse van de oorzaak of aanleiding. Het gaat ons niet om het scherp definiëren van probleemgroepen en stempels drukken op jeugdigen. We zoeken oplossingen in de eerste plaats in de interactie tussen opvoeders en kind. Diensten en voorzieningen richten zich met hun programma's daarom op het gebruik – en zo nodig herstel – van de autonomie van opvoeders. Hierdoor kunnen gezinnen intact blijven en weer in de eigen omgeving functioneren.

TOETSSTENEN

De gemeente

- voert regie op basis van een gedeelde (gemeentelijke) visie;
- werkt positief jeugdbeleid in beleid en praktijk integraal uit;
- biedt kansen aan de brede groep van jeugdigen (0 – 23 jaar); stimuleert samenwerking;
- borgt aandacht voor en aanpak van specifieke groepen jeugdigen die risico's lopen of grenzen overschrijden;
- maakt transparante resultaatgerichte prestatieafspraken;
- investeert voor de (middel)-lange termijn.

Positief opvoeden

'Positief Opvoeden' maakt net als 'veilig opgroeien' en 'opvoeden versterken' deel uit van "Positief Opgroeien". Het programma Positief Opvoeden richt zich op alle jeugdigen. Het ordent het aanbod van opvoedondersteuning in informatie en advies. Vijf basisprincipes kenmerken een succesvol, positief opvoedklimaat:

- *Kinderen een veilige en stimulerende omgeving bieden*
In de eerste plaats is het belangrijk dat een omgeving kinderen veiligheid biedt, zowel emotioneel (beschikbaar zijn als ouder) als fysiek (gevaarlijke situaties voorkomen). Daarnaast is het belangrijk dat kinderen voldoende ruimte en prikkels krijgen om zich te ontwikkelen. De opvoeder hoort in te schatten welke situaties risicovol kunnen zijn en zicht te houden op gebieden die belangrijk zijn in het leven van hun kind.
- *Opvoeders laten kinderen leren door positieve ondersteuning*
Positieve aandacht en aanmoediging van opvoeders motiveren een kind om nieuwe dingen te leren en vaardigheden te ontwikkelen. Door gericht te prijzen en te belonen, leren opvoeders het kind welk gedrag gewenst is. Zo vergroten zij de kans dat het kind dit gedrag vaker laat zien en meer zelfvertrouwen krijgt.
- *Een aansprekende discipline hanteren*
In plaats van af te wachten of het gedrag vanzelf ophoudt, reageren opvoeders snel als het kind zich niet goed gedraagt. Dit betekent ook dat opvoeders heldere instructies geven aan het kind over gewenst en ongewenst gedrag. Opvoeders verbinden gepaste consequenties aan ongewenst gedrag. Zo leert het kind wat de regels zijn en hoe het zich hoort te gedragen.

- *Realistische verwachtingen hebben van het kind*
Ieder kind is uniek en ontwikkelt zich in zijn eigen tempo. Als opvoeders te veel van het kind verwachten of te vroeg bepaalde dingen eisen, kunnen er problemen ontstaan. Ook moeten opvoeders niet verwachten dat het kind perfect is en alles goed doet. Ieder kind maakt fouten, maar doet dat meestal niet met opzet.
- *Ontspanning zoeken*
Opvoeders die ook oog hebben voor de eigen behoeften, kunnen gemakkelijker geduldig, consequent en beschikbaar zijn voor hun kinderen. Het is bovendien belangrijk dat opvoeders samen met kinderen leuke dingen ondernemen, daar voldoende tijd voor vrijmaken en zo interesse tonen in de leefwereld van het kind.

Deze opvoedprincipes van 'positief opvoeden' vormen de basis van een groot aantal programma's dat is uitgewerkt in zogenaamde opvoedstrategieën. De kracht van samenhangende inzet van deze programma's is dat steeds dezelfde theoretische uitgangspunten en gedragsprincipes worden gebruikt. Dit biedt mogelijkheden voor een brede aanpak in de keten van zorg. Zo ontstaat een stevige basis voor ondersteuning van zowel kinderen en gezinnen waarmee het goed gaat (meerderheid), als kinderen en gezinnen waarmee het minder goed gaat; bijvoorbeeld door emotionele of gedragsproblemen.

Deze opvoedprincipes helpen ook bij de uitwerking van de maatschappelijke opdracht en werkwijze van de bij opvoeding betrokken professionals. Zo verrijkt positief opvoeden inhoudelijke methodieken als die van Triple P door het werken met vragenlijsten. Hierdoor kunnen we achterhalen wat de oorzaak van problemen is, zonder de noodzaak aan ouders of jeugdigen 'labels' te verbinden. In veruit de meeste gevallen gaat de opvoeding gelukkig 'vanzelf goed.' De meeste gezinnen zullen

nooit te maken krijgen met het planmatig toepassen van deze opvoedprincipes¹⁰ of passen dat vanzelfsprekend toe.

TOETSSTEEN

Positief jeugdbeleid

- heeft als doel competenties en vaardigheden van kinderen en opvoeders te vergroten;
- ontwikkelt het gevoel van (eigen) verantwoordelijkheid;
- betreft kinderen en jongeren bij de samenleving;
- biedt kinderen de kans op te groeien tot betrokken burgers;
- voorkomt uitval en overlast;
- is gericht op versterking van het zelforganiserend vermogen;
- voorziet op tijd en op maat in ondersteuning van het primaire opvoedmilieu;
- borgt de veiligheid van de samenleving (stoppen van misbruik en geweld, veiligheid van het individu/achter de voordeur, repressie).

¹⁰ Op basis van wetenschappelijk onderzoek weten wij wat in onze moderne westerse maatschappij de kenmerken van een effectieve opvoedstrategie zijn. In de jaren tachtig van de vorige eeuw ontwikkelde Gerald Patterson aan het Social Learning Center in Oregon op grond van dergelijk onderzoek een visie op opvoeden die inmiddels aan de basis ligt van bewezen effectieve programma's als Triple P, PMTO, Minder Boos en Opstandig, PBS en vele anderen. De principes die Patterson formuleerde zijn in Nederland in het bijzonder uitgewerkt onder de verzamelterm "Positief Opvoeden".

‘Ik heb mijn dochter weer terug’

Jannet Wassen
cliënt CJG, Emmen

Jannet Wassen heeft als cliënt positieve ervaring met het CJG in Emmen. Ze had zelf problemen en tussen haar en haar dochter Roos ging ook het niet goed. Vanuit het CJG kreeg ze advies hoe ze het contact met haar dochter van bijna tien kon verbeteren. Maar Jannet moest het wel zelf doen. Het CJG nam de opvoeding niet over.

Na het overlijden van haar vader en door andere oorzaken zat Jannet diep in de put. 'Dat had zijn weerslag op mijn dochter,' legt ze uit. 'Ik had weinig aandacht voor haar en dat nam ze me kwalijk. Het was een wisselwerking. Op den duur wilde ze niets meer van me weten. Ik mocht haar zelfs niet meer aanraken.'

Jannet zocht hulp voor haar problemen. Via de huisarts kwam ze bij het maatschappelijk werk terecht.

Theezakje

'Ik weet het nog goed,' zegt Jannet. 'Op een gegeven moment legde de maatschappelijk werkster een theezakje voor mijn neus. "Wat kun je hier allemaal mee doen?" vroeg ze. "Noem vijf dingen." Ik snapte er niks van. Met een theezakje zet je thee, verder niks. Toen ze bleef aandringen

*'Alles in haar
houding straalde
weezin naar mij uit'*

verzon ik maar wat, totdat ik op het aantal van vijf kwam; drogen, ophangen als versiering, dat soort rare ideeën.

"Goed," zei ze toen, "nu wil ik dat je er nog vijf dingen bij verzint." Wat wil je nou eigenlijk? dacht ik geïrriteerd. Na veel heen en weer gepraat kwamen we uiteindelijk toch op tien mogelijkheden. Waarom vraag je die onzin aan mij?' zei ik toen. "Heel simpel," antwoordde ze. "Ik wil je laten zien dat voor elk probleem altijd een oplossing bestaat. En dat geldt ook voor jouw problemen."

Neerwaartse spiraal

Jannet vertelde de maatschappelijk werkster over de problemen met Roos. Zij had een opleiding gevolgd voor het programma Positief Opvoeden en bood aan Jannet daarmee te helpen. Dit gebeurde onder de vlag van het CJG. 'Voor mijn gevoel was ik mijn dochter kwijt,' vertelt Jannet. 'Roos kon het niet onder woorden brengen. Maar alles in haar houding straalde weezin naar mij uit. Ik mocht haar nergens meer mee helpen. Voor het slapen gaan wilde ze me geen kus meer geven. Ik was gewend met haar naar turnen te gaan. Dat is haar lust en haar leven. Opeens wilde ze niet meer dat ik haar bracht en haalde.'

Het eerste gesprek in het CJG was confronterend voor Jannet. In een rollenspel deed de hulpverleenster zich voor als haar dochter. Dat maakte duidelijk hoe krampachtig Jannet op Roos reageerde. 'De hulpverleenster hield me een spiegel voor,' zegt ze. 'Dat was hard, maar leerzaam. Daarna zijn we aan oplossingen gaan werken.'

Positieve aandacht

Positieve aandacht was het sleutelwoord voor Jannet. Negatief gedrag moest ze negeren. 'Het begon met kleine dingen,' vertelt ze. 'Ik liep bijvoorbeeld langs Roos en dan raakte ik even haar haar aan, verder niets. Op dat moment kwam er geen reactie. Mijn geduld werd behoorlijk op de proef gesteld. Maar de volgende keer kon ik een stap verder gaan. Na een tijdje mocht ik bijvoorbeeld haar haar doen.' Het doel was dat Jannet weer contact met haar dochter kreeg, op een manier die bij haar paste. Het CJG ondersteunde haar, maar de oplossing moest van haarzelf komen.

Bij het Kruitvat kocht Jannet een zogenoemd beloningsbord. Daar schreef ze taken op die Roos moest uitvoeren, zoals douchen, tanden poetsen, aankleden. 'Roos hield er bijvoorbeeld van om lang te douchen. We spraken af hoeveel minuten ze eronder mocht staan, met behulp van een kookwekker. Als ze zich aan de afspraak hield, kreeg ze als beloning een speciale button die we op het bord klikten.'

Kleine stapjes

Met de maatschappelijk werkster besprak Jannet wat goed ging en wat beter kon. 'Het waren kleine stapjes vooruit, maar het gaf mij steeds meer zelfvertrouwen,' zegt Jannet. 'Het is belangrijk dat je tijd en aandacht blijft besteden aan je kind. Als je dat niet doet, zie je dat terug in het gedrag van

je kind. Het kind spiegelt zich aan jou. Hoe jij je gedraagt, zo zal zij reageren.'

Als voorbeeld noemt Jannet de keer dat ze met Roos schoenen ging kopen. 'In de winkel legde ik even een hand op haar schouder, maar ze weerde

*'Ze straalde van trots
toen ik haar een
compliment gaf'*

me meteen af. Dat deed pijn, toch wilde ik niet opgeven. Toen ze schoenen zag die ze mooi vond, zei ik dat ze die zelf mocht gaan betalen. Ik gaf haar geld en liet haar alleen naar de kassa gaan. Ze straalde van trots toen ik haar daarna een compliment gaf. Ze kon niet wachten om het aan haar vader te vertellen.'

Het contact met haar dochter is weer goed. Ze doen weer spelletjes samen, zoals vroeger, en ze gaan vertrouwelijk met elkaar om. 'Ik heb mijn dochter weer terug,' zegt Jannet. ■

Veilig opgroeien

Het eerste uitgangspunt van goede opvoedondersteuning is dat de veiligheid van het kind voorop staat. Soms kunnen bij professionals zorgen ontstaan over de mate waarin kinderen veilig opgroeien binnen het gezin. Gezinnen kunnen hier ook zelf zorgen over hebben. De principes en uitgangspunten van Veilig Opgroeien vormen een aanvulling op die van Positief Opvoeden. Ze bieden de mogelijkheid om, samen met ouders en kinderen te werken aan veiligheid, op een wijze die naadloos aansluit op Positief Opvoeden. Professionals streven daarbij naar een betrokken, open en gelijkwaardige relatie met ouders. Signs of Safety ondersteunt en versterkt Veilig Opgroeien en is voor het professioneel handelen opgenomen in Veilig Opgroeien.

TOETSSTENEN

Het methodisch kader is verankerd in:

- een gedeelde visie;
- methodische samenwerking op basis waarvan elk van de partners de eigen werkzaamheden organiseert;
- een set van kwantitatieve en kwalitatieve afspraken over wat aanbieders van jeugd- en opvoedhulp en hun professionals wél of juist niet doen:
- praktijkonderzoek dat de effecten van ondersteuning samenhangend meet en zo beleidsmatige (bij)sturing mogelijk maakt;
- samenhangend instrumentengebruik waarmee gefundeerde beleidsmatige en financiële keuzes voor verbetering van de jeugd- en opvoedhulp mogelijk worden.

TOETSSTEEN

- Tenzij er voor het kind veiligheidsrisico's zijn, laten we vraagstukken die ouders en kinderen zelf niet ervaren of in de weg zitten, liggen ("wat niet kapot is, hoeft je ook niet te maken").

'Goed genoeg'

Samenhang in beleid en uitvoering vraagt niet alleen om een overkoepelende en gedeelde visie. Ook kwantiteit en kwaliteit geven richting aan uitvoerders van jeugd- en opvoedhulp. Ze leiden tot definiëring van de verschillende actoren en vaststelling van het aantal beschikbare interventies. De programma's die horen bij Positief Opvoeden zijn 'practise based evidence'. Dit betekent dat door de gehele keten de effecten van de hulp gemeten worden en dat de programma's voldoen aan 'wat werkt principes'.¹¹ Bovendien is er sprake van één taal en samenhangend instrumentengebruik om zo de effecten en kwaliteit van de ondersteuning te kunnen meten en verbeteren¹². Jeugd- en opvoedhulp als geheel zal zich kunnen verbeteren door op grond van de gemeten resultaten (praktijkonderzoek) programma's te vergelijken met alternatief aanbod. Door de tijd heen kan deze hulp zo toegroeien naar een optimaal aanbod.

Opvoeden versterken

Voor ondersteuning van kinderen, ouders en primaire opvoedmilieus moeten uitvoerende professionals en hun organisaties hun professionaliteit

¹¹ Voor een aantal van de al beschikbare programma's binnen de range van Positief Opvoeden gelden deze eigenschappen al. Voor een aantal andere programma's moet verder op deze kenmerken geïnvesteerd worden.

¹² Er is in Nederland een netwerk van ondersteuningsorganisaties voorhanden dat ondersteunt bij het realiseren van deze voorwaarde (www.sejn.nl).

beschikbaar stellen aan de primaire leef- en opvoedmilieus:

- Gezin en omgeving (buurt, sportvereniging, etc.);
- Kinderopvang en peuterspeelzalen;
- Primair onderwijs;
- Buitenschoolse Opvang;
- Voortgezet Onderwijs.

Kerngedachte is dat ouders, opvoeders en maatschappij sámen opvoeden. Het delen, begrijpen en aan elkaar verbinden van de pedagogische aanpak sluiten hierop aan. Elk van de genoemde opvoedmilieus hanteert duidelijke opvoedingsdoelen om kinderen en gezinnen kansen te geven en vraagstukken te voorkomen, te verhelpen of hanteerbaar te maken en gemeenschapszin te ontwikkelen. 'Opvoeden versterken' kan effectief aan de voorkant optreden door het delen van elementen die blijken te werken (positief opvoeden, veilig opvoeden).

TOETSSTENEN

- 'Opvoeden versterken' zet recht op zorg om in recht op ondersteuning gericht op het binnen de eigen sociale context houden van kinderen.
- In plaats van 'overnemend' werken aanbieders van jeugd- en opvoedhulp toevoegend aan de primaire opvoedmilieus.

Uitgangspunten van Signs of Safety:

1. Respecteer de ouder(s) als iemand die het waard is om mee te werken
2. Werk samen met de persoon, niet met het misbruik
3. Besef dat samenwerken ook mogelijk is wanneer dwang is vereist
4. Erken dat in elk gezin signalen van veiligheid aanwezig zijn
5. Blijf veiligheid centraal stellen
6. Ga na wat het kind/gezin wil
7. Zoek altijd naar de details
8. Concentreer je op het tot stand brengen van kleine veranderingen
9. Verwar de details van de zaak niet met oordelen
10. Bied keuzemogelijkheden
11. Behandel het gesprek als een platform voor verandering
12. Behandel praktische uitgangspunten *als streefdoelen en niet als aannames*

Andrew Turnell & Steve Edwards: Signs of Safety. A Solution and Safety Oriented Approach to Child Protection Casework. New York & London

Eén droom, één aanpak

Ridder de Vries
*projectleider van het
CJG gemeente Emmen*

‘Met ons CJG willen we een omslag in denken bewerkstelligen,’ zegt Ridder de Vries, die als onafhankelijk projectleider van het CJG door de gemeente Emmen is ingeschakeld. ‘Kijken naar wat nodig is en ons aanbod daarop aanpassen. Het CJG moet een voorziening zijn waar iedere ouder of jongere met vragen of problemen gewoon kan aankloppen, met alle vragen over opvoeden en opgroeien.’

Ridder de Vries ziet het als zijn belangrijkste taak om deelnemende partijen te verbinden, één droom, één aanpak. Leren en delen zijn sleutelwoorden voor hem. 'Het zijn vaak simpele dingen waarmee je al veel kunt oplossen.' Als voorbeeld noemt hij de sociale vaardigheidstraining die door verschillende organisaties werd aangeboden. 'De één bood trainingen aan waarvoor meer dan 40 kinderen op de wachtlijst stonden. De andere organisatie had een iets andere training waarvoor nauwelijks belangstelling bestond. We hebben toen afgesproken om gezamenlijk vanuit het CJG deze trainingen aan te bieden. Dat leidde tot duidelijkheid in het aanbod en de wachtlijsten waren verdwenen.'

'Positieve beeldvorming is ontzettend belangrijk'

Beeldvorming

'Het is heel gewoon als je vragen hebt over opvoeden en opgroeien en deze ook mag en kan stellen. Iedere ouder en jongere loopt hier regelmatig tegenaan. Het CJG is er juist voor antwoorden op deze vragen.'

Op allerlei manieren probeert het CJG deze boodschap over te dragen. Sinds kort hangen in bus-

hokjes in de gemeente en op andere plaatsen opvallende en kleurrijke posters van het CJG. Op dit moment zijn deze vooral gericht op ouders.

Een voorbeeld:

Mijn zoontje eet het liefst patat!

Hoe krijg ik hem aan de broccoli?

Of

Max wil de hele dag gamen!

Hoe krijg ik hem in beweging?

'Positieve beeldvorming is ontzettend belangrijk,' zet Ridder. 'We zijn er voor om kinderen, jongeren en ouders zo snel mogelijk de juiste hulp te bieden. Dat kan alleen door instellingsbelangen te overstijgen en door voortdurend te laten zien wie we zijn en wat we doen.' Als ander voorbeeld noemt hij de brief die alle basisschoolleerlingen in de gemeente hebben ontvangen, met informatie over het CJG. Daarbij zat een gratis kaartje voor het zwembad of een wedstrijd van FC Emmen, zodat ouders samen met hun kinderen aan deze activiteiten kunnen deelnemen.

Wensen

Ridder de Vries begrijpt dat er tijd nodig is om het gewenste einddoel te bereiken. Hij investeert veel in het proces dat nodig is om alle partijen mee te krijgen. 'We zijn al heel ver,' legt hij uit, 'met ons netwerk en het fysieke CJG in Emmen, en we moeten verder kijken.'

Zo vindt hij het belangrijk dat het CJG over meer capaciteit voor licht pedagogische hulpverlening gaat beschikken. 'Op die manier kun je voorkomen dat ouders en jeugdigen in de zwaardere hulpverlening terecht komen.'

Een andere wens is om de relatie met het onderwijs verder te verbeteren. Scholen zien alle jeugdigen en hebben contact met ouders. 'Op dit moment is het CJG met de schoolmaatschappelijk werker en de GGD-medewerkers op iedere school al aanwezig. Zij bespreken samen met de intern begeleider de zorgsignalen en bieden ook lichte ondersteuning.'

*'Tussen de regels door
kon je lezen dat het niet
goed met haar ging'*

Verbreden

Ridder is een actief deelnemer aan de Drentse pilot. 'Daar ontstaan de kansen om de samenwerking te verbreden,' stelt hij. 'Het CJG is en blijft lokaal aanwezig in de dorpen en wijken. En wat we regionaal of provinciaal kunnen regelen is alleen maar winst, zolang het is ter ondersteuning van de lokale CJG's. Een mooi voorbeeld is het succesvolle

programma Positief Opvoeden Drenthe dat bij de CJG's wordt ingevoerd. Registratie is een ander voorbeeld dat we gezamenlijk kunnen oppakken.' Ridder heeft het initiatief genomen om de samenwerking met buurgemeenten als Borger-Odoorn en Coevorden verder te verstevigen. 'Je zou in de toekomst zelfs kunnen denken aan één telefoonnummer en één website. We hebben per slot van rekening met steeds dezelfde partijen te maken. Schaalvergroting is prima en efficiënt, als de uitvoering maar maatwerk blijft.'

Inspirerend

Hoewel Ridder veel waarde hecht aan goede samenwerking en draagvlak, vindt hij vooral de inhoud van het werk inspirerend. 'Ik las laatst een mailtje van een meisje van een jaar of 14. Het was heel kort en de toon was nuchter, maar tussen de regels door kon je lezen dat het niet goed met haar ging. Dat is iets wat me raakt. We hebben meteen gereageerd en een afspraak met haar gemaakt.' Vooral voor pubers is het belangrijk om digitaal goed bereikbaar te zijn. Het CJG denkt na over de mogelijkheden van online hulp. Dat maakt de drempel nog lager. 'Maar als je dat doet, moet je het ook goed doen,' zegt Ridder. 'Dan moet je snel en adequaat kunnen reageren; ook een voorziening die je bovenlokaal kunt organiseren.'

Organisatorisch kader

Van denken naar doen

De transformatie van de jeugdzorg vraagt om de ontwikkeling van een nieuw en stevig inhoudelijk fundament (positief jeugdbeleid). Dit fundament gaat uit van de plicht en verantwoordelijkheid van allereerst de ouders – en daarop aansluitend de sociale gemeenschap – om voor een kind een veilig en stimulerend opvoedklimaat te realiseren. Omdat het bestaande stelsel van jeugdzorg (zie bijlage 2) dat onvoldoende doet, tekenen we het landschap opnieuw in. Daarbij sluiten we aan op het grote aantal adviezen en beleidsrapporten (zie bijlage 1) dat de afgelopen jaren is uitgebracht over het jeugdzorgstelsel. Naast successen, dankzij toegewijde professionals, beschrijven zij de tekortkomingen kort samengevat als volgt: we zien problemen te laat, we handelen niet snel genoeg, het speelveld is te vol. Dit leidt tot afstemmings- en aansluitingsproblemen. In de woorden van René Paas, voorzitter van de VNG commissie Zorg om Jeugd: *‘de ingewikkelde wereld van de jeugdzorg is geen natuurverschijnsel, we hebben haar zo gemaakt’*.

It takes a village...

Kinderen groeien niet alleen thuis op. Voor alle jeugdigen zijn de buurt, kinderopvang en school, sportclub en andere vrijetijdsactiviteiten een natuurlijk en vanzelfsprekend leefmilieu (of zouden dat moeten zijn). Door hierop aan te sluiten bereiken we dat vanzelfsprekend een beroep wordt gedaan op opvoed- en opgroei-ondersteuning. Dit gebeurt niet door bijvoorbeeld alleen maar verwijzing van (brede) school of kindcentrum naar het Centrum voor Jeugd en Gezin of Bureau Jeugdzorg, maar door verdere verbinding van deze voorzieningen met de primaire opvoedmilieus. Met andere woorden: Aanschuiven in plaats van doorschuiven. Het toevoegen van aanvullende functies van jeugd- en opvoedhulp aan primaire opvoedmilieus is daarbij vertrekpunt. Deze functies moeten zo nodig drempelloos kunnen opschalen naar meer specifieke of intensieve vormen van ondersteuning. Zo krijgen ouders en jeugdigen een omgeving aangeboden met een totaalpakket aan educatie, ontwikkeling, opvang en zorg. Specialismen hebben daarbij geen last van institutionele of organisatorische scheidslijnen. Deze ‘whole child approach’ benadert in samenhang de verschillende ontwikkelingsaspecten (cognitieve, gezondheid, sociaal-emotionele en morele) van de jeugdige.

Rol en focus gemeente

Wij verwachten dat gemeenten de regie nemen over positief jeugdbeleid. Bij het realiseren van een optimale kind- en gezinsvriendelijke omgeving kunnen zij hun rol op verschillende manieren (breed of smal) invullen¹³.

Brede focus

Preventief jeugdbeleid stelt de belevingswereld van jeugdigen centraal. Het beleid richt zich op het creëren van een omgeving waarin kinderen en jongeren zich optimaal kunnen ontwikkelen. Die omgeving moet veilig, prikkelend, warm en avontuurlijk zijn. Waar nodig krijgen risicogroepen specifieke aandacht, maar de nadruk ligt op het bieden van kansen aan alle jeugdigen. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de reguliere basisvoorzieningen.

Smalle focus

Preventief jeugdbeleid is allereerst gericht op groepen jeugdigen die een verhoogd risico lopen. Het gaat vooral om het actief aanpakken van of beter nog, voorkomen van probleemgedrag van jongeren. Dit moet leiden tot minder instroom in zorg. Het accent ligt op de groep van 12 jaar en ouder, omdat daar de problemen het grootst zijn.

Tegelijkertijd is het belangrijk om jongeren te stimuleren hun grenzen te verkennen. Te veel nadruk op problemen brengt het risico met zich mee dat pas maatregelen worden genomen als het (bijna) te laat is. De uitdaging is om de jeugd op een positieve manier te prikkelen.

¹³ De VNG-Typetest preventief jeugdbeleid (2006) biedt hiervoor een eerste houvast.

TOETSSTENEN

Community based denken

- spreekt ouders aan op de plicht om goed op te voeden;
- spreekt professionals aan op adequate ondersteuning daarvan;
- spreekt gemeenten aan op leveringsplicht van benodigde zorg;
- spreekt het rijk aan op passende en ruimtelijk biedende kaders;
- neemt de mate van zelfredzaamheid van kinderen en ouders als vertrekpunt;
- dringt institutionele barrières terug en integreert bij opgroeien en meedoen betrokken functies;
- dringt versnippering terug met samenwerking (of samengaan) van onderwijs, opvoedingsondersteuning en zorgvoorzieningen op passende schaal (buurt, wijk, dorp);
- kent en gebruikt de vanzelfsprekende natuurlijke routes (van en naar het consultatiebureau, de kinderopvang, school, supermarkt, (sport)club of het werk) van en voor kinderen en hun ouders en voegt functies van jeugd- en opvoedhulp daaraan toe;

“Het CJG moet een logische plek op je pad zijn. Zodra je een vraag hebt, moet je het CJG op een vanzelfsprekende manier tegenkomen”, aldus een ouder.

Kinderparagraaf

Een mogelijkheid om de positie van kinderen te versterken, is het hanteren van een Kinderparagraaf in het beleid (Child Impact Statement). Zo worden bij alle beleidsbeslissingen de gevolgen voor kinderen en jongeren bekeken en hun positie volwaardig meegewogen.

De gemeente heeft bijvoorbeeld invloed op het vestigingsbeleid en dus op de (evenwichtige spreiding en op de behoefte afgestemde) openingstijden van voorzieningen, winkels en gemeentelijke loketten. Ook speelt de gemeente een belangrijke rol bij het stimuleren van samenwerking en afstemming. In dialoog met jeugdigen, ouders en bewoners kunnen gemeenten en uitvoeringsorganisaties zo voorzieningen en projecten beter op elkaar afstemmen.

TOETSSTENEN

- Koers en kaders worden getoetst bij professionals;
- Beleid komt in samenspraak met ouders, kinderen en professionals tot stand;
- Er is sprake van haalbare doelstellingen;
- Sturing en verantwoording is gerelateerd aan meetbare prestatie-indicatoren.

Ondersteuning

- is van toevoegende waarde voor kind, gezin en sociale omgeving;
- wordt bij voorkeur verbonden aan het primaire leef- en opvoedmilieu;
- is gericht op kansen - zonder labels;
- wordt op tijd en op maat geboden;
- borgt de veiligheid en het recht op evenwichtig opgroeien (signs of safety).

Doel- en resultaatsturing

De gemeente speelt een cruciale rol als opdrachtgever, netwerker en bemiddelaar. De lokale overheid is als eerste verantwoordelijk voor goede afstemming tussen preventief en curatief jeugdbeleid. Zij bepaalt de koers en de kaders van het positief jeugdbeleid en ziet als procesbegeleider toe op het ontstaan van een sluitende en samenhangende diensten- en voorzieningenstructuur.

De uitvoering daarvan - gekoppeld aan SMART geformuleerde doelen en resultaatafspraken (prestatieafspraken) - ligt bij instellingen en organisaties. Door hen daarbij actief en adequaat te ondersteunen ontstaat een sterke sector, gedragen door professionals die met elkaar een samenhangend systeem van opvoed- en opgroei-ondersteuning vormen.

Spilpositie Centra Jeugd en Gezin

Als jeugdigen of ouders voor vragen komen te staan, zoeken zij steun in de directe – bij voorkeur eigen – leefomgeving. Vanzelfsprekende aanspreekpunten zijn familie, school, collega's op het werk, vrienden en vriendinnen of de huisarts. Deze primaire opvoedmilieus vormen de zichtbare schakel (frontoffice) voor ouders en jeugdigen. Daar komt geen Centrum voor Jeugd en Gezin aan te pas.

Het zijn vaak deze zichtbare schakels die bij (complexere) vraagstukken behoefte hebben aan meer professionele ondersteuning. Het CJG voorziet daarin en vervult een coördinerende rol in het organiseren en toegankelijk maken van aangewezen zorg.

Een geoliede en op stevige samenwerking gebaseerd CJG heeft dus geen backoffice, maar is de backoffice. Gemeenten richten hun CJG vanuit dat perspectief in. Zij versterken en verbreden het CJG met functies die door de transformatie van de jeugdzorg onder hun verantwoordelijkheid vallen. De lokale of regionale situatie bepaalt hoe dit gestalte krijgt¹⁴.

¹⁴ Voor sommige van deze – vaak meer gespecialiseerde – functies binnen de zorg voor de jeugd ligt het voor de hand dat gemeenten samenwerken. Alleen op die manier kan een voldoende volume aan en voldoende kwaliteit van plaatsbesteding en zeer gespecialiseerde vormen van zorg worden gegarandeerd. Efficiencywinst en spreiden van risico's kunnen ook reden tot samenwerking zijn.

Het succesvolle Centrum voor Jeugd en Gezin

Om te kunnen beoordelen of het CJG goed functioneert gebruiken we een set van indicatoren om doelmatigheid te kunnen meten en monitoren. De samen met gemeenten (door)ontwikkelde basisset indicatoren¹⁵ kan dienen als handreiking en maakt het mogelijk de prestaties van het CJG inzichtelijk te maken.

Succesfactoren van het CJG

De aan het CJG verbonden professionals (jeugd- en gezinwerkers) kunnen zo nodig (op regionaal niveau) terugvallen op specialisten. Zij verwijzen daarbij niet door, maar hanteren het principe van 'erbij halen' als er sprake is van situaties waarin algemene programma's niet zonder meer werken; bijvoorbeeld doordat de gezinssituatie te complex geworden is. Deze op het gebied van Positief Opvoeden gespecialiseerde krachten ondersteunen ook methodisch gezien de aanpak. Dit maakt dat – zo lang als verantwoord – volstaan kan worden met ondersteuning in de eigen sociale omgeving door aan het CJG verbonden professionals. Gespecialiseerde ondersteuners hebben meerdere specifieke interventies tot hun beschikking. Denk aan interventies op het gebied van hechting, geweld of ontwrichting in gezinsrelaties, maar ook aan interventies voor responsief ouderschap, traumabehandeling, vechtouders en voor terugkeer naar het gewone leven vanuit het ziekenhuis voor (zeer jonge) kinderen. Voor heel specifieke vraagstukken kunnen deze ondersteuners op hun beurt een beroep doen op specialisten uit bijvoorbeeld de kinder- en Jeugdpsychiatrie en de verslavingszorg. Ook hier geldt het principe van 'erbij halen'.

TOETSSTENEN

Een succesvol CJG

- legt de nadruk niet op een fysiek punt;
- is een netwerk van voorzieningen en werkers die zich in de directe leefomgeving van jeugdigen en ouders bevinden.
- hanteert een houding van 'erbij halen' in plaats van 'doorverwijzen';
- weet ouders en kinderen c.q. de primaire opvoedmilieus via de professionals in de primaire opvoedmilieus te bereiken;
Blijkend uit het percentage professionals dat aangeeft dat ze het CJG weet te vinden, weet wat ze er kan halen op het gebied van opgroeien en opvoeden.
- kent tevreden klanten;
Blijkend uit de mate van tevredenheid (beleving);
- draagt bij aan afname van de problemen;
Blijkend uit de mate waarin ouders en jeugdigen aangeven dit zo te ervaren.
- is gebaseerd op haalbare samenwerking;
Blijkend uit samenwerkingsafspraken met de netwerkpartners en afspraken over werkprocessen op alle niveaus (wie doet wat, wanneer en met wie).
- kent kosten en baten;
Blijkend uit inzicht in gemiddelde kosten en resultaten per productgroep van het CJG.
- kent de ondersteuningsbehoefte;
Blijkend uit
 - aantal en soort signalen;
 - aantal en type bezoekers;
 - soort contacten;
 - aantal en soort toeleidingen naar verschillende vormen van jeugd- en opvoedhulp;

¹⁵ Onderzoek basisset indicatoren effectiviteit Centrum voor Jeugd en Gezin Eindrapport Juli 2010 – Deloitte.

- type ondersteuning (lokaal aanbod) dat wordt geboden;
- aantal betrokken vakdisciplines.
- aantal jeugdigen en gezinnen waarbij zorgcoördinatie en één gezin, één plan is geregeld (casusregisseur, vanaf twee betrokken disciplines).

Positief opgroeien in de praktijk

Ouders, verzorgers en jeugdigen kunnen kwetsbaar zijn door allerlei oorzaken: problemen met opgroeien, psychiatrische stoornissen, lichamelijke beperkingen, relationele problemen, enz. Het kan zo ver komen dat het ze niet meer lukt om het leven in eigen hand te houden en zichzelf te redden.

Daartegenover staat de eigen kracht van mensen. De wil om er wat van te maken, wat te betekenen voor een ander, eigen keuzes maken, zelfredzaam te zijn. Dit vermogen om zelf problemen aan te pakken en anderen daarbij te (laten) helpen, moet gekoesterd worden. Het gaat daarbij niet om de inzet van veel verschillende systemen, maar om één afgestemde aanpak, gericht op het vergroten van zelfredzaamheid. De manier waarop dit gebeurt, verschilt per situatie. Centraal staan de vragen: Wat is er aan de hand? Wat is de oplossing? Wat kunnen kinderen en gezinnen zelf doen? En wat is (aanvullend) nodig om dat mogelijk te maken?

Deze situatie is alleen te bereiken met een op deze inzet afgestemde organisatie van het werk. Herinrichting van organisaties en financieringsbronnen is noodzakelijk.

Positief opgroeien geeft daaraan invulling met het generalistenmodel. Een multidisciplinair samengesteld team van hooggekwalificeerde professionals (jeugd- en gezinswerkers¹⁶) biedt voor een afgesproken werkgebied ondersteuning bij alle jeugd- en opvoedvraagstukken aan kinderen, jongeren, hun ouders en zichtbare schakels in de primaire opvoedmilieus. Waar nodig gebeurt dat in combinatie met (door hen georganiseerde en gecoördineerde) specialistische hulp.

TOETSSTENEN

De pedagogische ondersteuningsstructuur:

- bestaat uit mensen met een naam en een gezicht;
- sluit 'doorverwijzen' uit;
- hanteert het principe van 'erbij halen'.

Pedagogische ondersteuningsstructuur

Wij hebben de ambitie om een sterke pedagogische infrastructuur te realiseren. Daarvoor creëren wij een context waarin ouders, sociale omgeving en beroepsopvoeders onderling opvoed- en ontwikkelproblemen bespreken en zelf oplossen. Hiervoor investeren we in pedagogische vaardigheden van ouders en beroepsopvoeders. Ondersteuningsbehoefte, vraagstukken en risico's worden hierdoor in een vroeg stadium ontdekt en maken een snelle, adequate reactie mogelijk.

¹⁶ Jeugd- en gezinswerkers manifesteren zich als maatschappelijk werker, sociaal-pedagogisch hulpverlener, groepswerker, etc.

Onmisbare schakel

Thea van Schaik

sectorhoofd

Jeugdgezondheidszorg

van de GGD Drenthe

‘Eigenlijk zijn wij de Arbo-dienst van de kinderen,’ zegt Thea van Schaik, sectorhoofd Jeugdgezondheidszorg van de GGD. ‘We kijken breder dan alleen naar de medische aspecten.’ Schoolartsen en verpleegkundigen zien vrijwel elke jeugdige op verschillende momenten in zijn schooltijd. Dat levert veel informatie op die een preventieve aanpak mogelijk maakt. De GGD is een onmisbare schakel in de hulp aan jeugdigen en hun ouders.

De GGD hecht veel waarde aan de samenwerking, zoals die nu gestalte krijgt in de Drentse pilot jeugd. 'Wat in Drenthe gebeurt, is bijzonder,' zegt Thea. 'Instellingen zijn daadwerkelijk bereid over de grenzen van hun organisatiebelangen heen te kijken. Hierdoor kunnen we goed op elkaar aansluiten. En doordat we breder naar het kind kijken, krijgen we ook zicht op zijn sociale leefomgeving met alle kansen en beperkingen die daar liggen.'

Preventie is een kerntaak

'School is de belangrijkste vindplaats voor kinderen en jongeren die tegen problemen aanlopen,' zegt Thea. Ze geeft aan dat JGZ medewerkers bijna alle kinderen, ongeveer 95%, in groep 2 en 7 van de basisschool zien én in klas 2 van het voortgezet onderwijs. Voor die tijd hebben ze met hun ouders al

Geen opgestoken vingertje

het consultatiebureau van Icare bezocht. Zo kunnen jeugdigen vanaf hun geboorte worden gevolgd. 'We werken ook met vragenlijsten,' zegt Thea. 'Belangrijke informatie komt in een dossier terecht dat van elk kind wordt bijgehouden. Dat geeft ons

de mogelijkheid snel en adequaat in te grijpen als dat nodig is. Preventie is niet voor niets een kerntaak van de GGD.'

Ondersteuning op school

Artsen en verpleegkundigen houden spreekuur op elke school in Drenthe. 'Als docenten zich zorgen maken over een leerling kunnen ze snel doorverwijzen. Het hoeft niet altijd om een groot probleem te gaan. Vaak kan een goed gesprek al veel oplossen.'

Als het nodig is, legt de verpleegkundigen 's avonds of overdag huisbezoeken af. 'Niet om met een opgestoken vingertje ouders terecht te wijzen, maar om samen te kijken welke oplossingen er mogelijk zijn.'

De artsen en verpleegkundigen zijn ook beschikbaar om leerkrachten te ondersteunen. 'Een paar praktische tips of een goed advies kan al veel problemen voorkomen. Leerkrachten maken daar graag gebruik van.'

Speciale opleiding

Artsen en verpleegkundigen hebben een speciale opleiding gevolgd om jeugdigen met psychosociale problemen te kunnen helpen en goed met jongeren te kunnen communiceren. Ze werken bijvoorbeeld veel met de aanpak van Positief Opvoeden, aansluiten bij de eigen kracht van ouders

en jongeren. Daardoor kunnen ze in het gros van de gevallen jeugdigen en ouders goed van dienst zijn. Dat neemt niet weg dat soms een jeugdige moet worden doorverwezen of dat aanvullende deskundigheid nodig is. 'We kunnen bijvoorbeeld een gespecialiseerde hulpverlener van Yorneo vragen mee te kijken,' zegt Thea. 'Juist in dit soort gevallen zie je hoe belangrijk goede samenwerking is. Zo hoeven kinderen niet van het ene loket naar het andere te worden gestuurd.'

*'Aansluiten bij de
eigen kracht van ouders
en jongeren'*

Aansluiten bij de vraag

'We zijn partner van het CJG en het Zorgadviesteam op school. Samen met anderen vormen we een netwerk dat laagdrempelig en goed bereikbaar is.' Thea vindt het belangrijk dat alle partners in de pilot het eens zijn geworden over de gekozen aanpak. 'We gaan uit van de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders. Hun vraag is leidend voor ons en daar sluiten we op aan. Niet: "wij weten wel wat goed voor u is," zoals je vroeger nogal eens tegenkwam

We doen wat we beloven en dat schept vertrouwen.' Deze manier van werken leidt ertoe dat signalen eerder worden herkend en ernstige problemen vaak kunnen worden voorkomen. Uithuisplaatsing is daardoor veel minder vaak nodig.

Hoge verwachtingen

Thea heeft hoge verwachtingen van de pilot. De overheid moet de kaders aangeven, daarbinnen moeten professionals de ruimte krijgen om hun werk te doen. In de pilot ziet ze goede kansen om bureaucratie zo veel mogelijk uit te bannen. 'Het zou mooi zijn als het ons bijvoorbeeld lukt de indicaties door Bureau Jeugdzorg voor een groot deel door eenvoudige verwijzingen te vervangen.' Daarnaast is eenheid van taal volgens Thea een belangrijk middel om samenwerking en afstemming een extra impuls te geven.

Thea pleit tenslotte voor regionale samenwerking als de situatie van de jongeren daar om vraagt.

'Wat lokaal kan, moet lokaal. Maar voor jongeren vanaf een jaar of twaalf ligt dat anders. Ze gaan vaak naar het voortgezet onderwijs in een andere plaats of gemeente. Als problemen op school worden gesignaleerd, moet daar de hulp plaatsvinden.'

Dit gebeurt waar mogelijk door zelf ondersteuning te bieden, waar nodig door meer specialistische ondersteuning erbij te halen. Om onnodige zware hulp en te laat ingrijpen te voorkomen ligt de nadruk op het stimuleren van positief opvoeden door ouders en 'mede opvoeders'.

Hiermee scheppen wij de randvoorwaarden waardoor kinderen, ouders, en professionals zich ondersteund voelen bij vragen over de ontwikkeling en opvoeding van kinderen.

Bij ondersteuning van gezinnen en te onderscheiden professionele opvoedmilieus definieert de Drentse aanpak de volgende (drie) rollen:

1. De jeugd- en gezinswerkers zijn gespecialiseerd in het opbouwen en onderhouden van een kort of langer durende (ondersteunings)relatie met gezinnen. Zij zijn toegerust voor korte, intensieve interventies en – wanneer noodzakelijk – coördinatie van zorg. De jeugd- en gezinswerker heeft de mogelijkheid specialisten op het gebied van Positief Opvoeden of (bijvoorbeeld) de psychiatrie en de verslavingszorg erbij te halen.
2. Binnen het methodisch kader van Positief Opvoeden ondersteunen deze specialisten¹⁷ vooral de jeugd- en gezinswerkers en de zichtbare schakels in de primaire opvoedmilieus. Zo nodig ondersteunen zij ook rechtstreeks gezinnen en kinderen met behoefte aan gespecialiseerde jeugd- en opvoedhulp.

- *Het gaat hier in de regel om kortdurende (meestal niet langer dan een half jaar) specifieke en intensieve programma's voor (naar aard of intensiteit) specialistische vraagstellingen.*

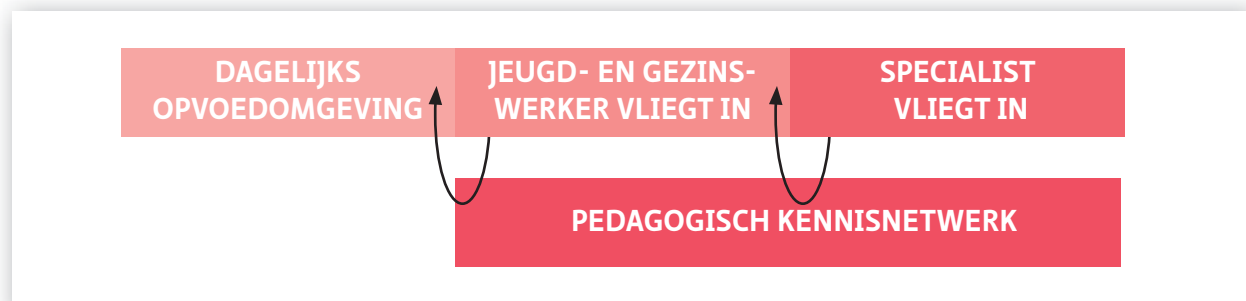
Deze specialisten kunnen, wanneer de grenzen van interventies in zicht komen, gespecialiseerde aanbieders van jeugd- en opvoedhulp erbij halen.

3. Gespecialiseerde jeugd- en opvoedhulp bestaat uit interventies waarbij de opvoeding (tijdelijk of langdurig) van de ouders wordt overgenomen (pleegzorg, leefgroepen, etc.) of uit classificerende hulp als verslavingszorg en psychiatrie.

- *Deze ondersteuning valt buiten het (preventieve) interventieschema van Positief Opvoeden, maar maakt wel degelijk deel uit van een samenhangende ketenvisie.*

In voorkomende gevallen kunnen gespecialiseerde aanbieders van jeugd- en opvoedhulp de contacten met het gezin (tijdelijk) overnemen, zoals bij kinderen van ouders met een ernstige psychiatrische stoornis.

Op methodisch gebied krijgt de jeugd- en gezinswerker ondersteuning (intervisie) vanuit een Pedagogisch Kennisnetwerk. Dat zorgt ook voor onderhoud en bewaking van het methodisch kader. Het netwerk heeft een ondersteunende,

¹⁷ Voorwaarde is dat ook deze specialist een "embedded rol" inneemt.

begeleidende en adviserende rol voor professionals, bestuurders en beleidsambtenaren. In dit kennisnetwerk participeren tenminste:

- Jeugdgezondheidszorg: realisatie Elektronisch Kinddossier (EKD), onderzoek en consultatie;
- Eén (of meerdere) specialist(-en) op het gebied van Positief Opvoeden: gespecialiseerde zorgaanbieders die alle interventieniveaus van Positief Opvoeden in huis hebben en methodische ondersteuning kunnen geven aan partners van het CJG. Daarbij gaat het onder andere om vormen van internetondersteuning, trainingen Positief Opvoeden, intervisie en een vraagbaakfunctie
- Een partij uit het Samenwerkingsverband Effectieve Jeugdzorg Nederland (www.sejn.nl), verantwoordelijk voor het uitvoeren van praktijkonderzoek (Resultaatgericht Meten) en het leveren van beleidsinformatie aan gemeenten en andere belanghebbenden in de keten.

Voorkantsturing

Het generalistenmodel hanteert voorkantsturing als werkmethode. Dit gaat uit van één begeleider die – dwars door loketten heen – alle activiteiten en interventies coördineert. Niet het aanbod, maar de vragen, mogelijkheden en behoeften van kinderen en gezinnen vormen het vertrekpunt.

Voorkantsturing vraagt om multidisciplinaire teams (professionals van meerdere aanbieders) van jeugd- en gezinswerkers. Hiermee zetten we een eerste, grote stap naar meer samenhang. Deze teams zijn verbonden aan de natuurlijke leefrou-tes van kind en gezin. Ze richten zich binnen het afgesproken werkgebied op de eerder genoemde zichtbare schakels die bij de opvoeding van jeugdigen betrokken zijn en de meer gespecialiseerde vormen van jeugd- en opvoedhulp.

De jeugd- en gezinswerker

- heeft generalistische kennis op het gebied van signalering en toeleiding, (kortdurende) pedagogische en coördinatie van hulp en is specialist op eigen vakgebied (0-4, 4-19, AMW etc.),
- is specialist in het opbouwen en onderhouden van langdurige relaties bij de ondersteuning van gezinnen (met daarin zo nu en dan korte, intensieve interventies), terwijl de gespecialiseerde hulpverlener specialist is in het uitvoeren van kortdurende (meestal niet langer dan een half jaar) specifieke en intensieve interventies op (naar aard of intensiteit) specialistische vraagstellingen.

Het verschil tussen de jeugd- en gezinswerker en de gespecialiseerde hulpverlener bestaat niet uit het kennisniveau, maar uit de routine en aard van het werk. Het verschil is als het verschil tussen een huisarts en een medisch specialist. De één is niet deskundiger dan de ander, maar beide functies zijn niet uitwisselbaar.

Net als dat van de gespecialiseerde hulpverlener, wordt verankering van het beroep van de jeugd- en gezinswerker gebaseerd op een helder competentieprofiel en praktijkondersteuning in en bij de uitvoering van het werk, toepassing van praktijkonderzoek (feedback op resultaten) en protocollering van de wijze van werken.

Grijp je kans!

Dries Roosma
*senior onderzoeker en
consultant van PIONN*

Meetbaar beter! Dat is niet alleen een belangrijke ambitie van de pilot, maar ook de titel van een belangrijke werkgroep in de pilot. Krijgen cliënten snel de juiste informatie, advies en hulp? Is de geboden hulp bovendien effectief geweest en duurde die niet langer dan nodig? PIONN (Praktijkgestuurd Innovatie- en Onderzoeksnet Noord-Nederland) ontwikkelt instrumenten om de ambitie van de pilot waar te maken. Verantwoordelijk voor dit werk is Dries Roosma, senior onderzoeker en consultant van PIONN, die zijn sporen op dit gebied ruimschoots heeft verdiend.

Als ouders en kinderen worstelen met opgroei- en opvoedproblemen willen zij zo snel mogelijk passende hulp en steun krijgen. Dries: 'Wij hebben bij PIONN samen met partners uit de hulpverlening en onderwijs een oplossingsgerichte manier van werken met vragenlijsten ontwikkeld. Ouders en jongeren vullen een vragenlijst in waarvan de uitkomsten bij aanvang van de hulp door de hulpverlener met hen worden besproken. Zo ontstaat snel een duidelijk beeld aan welke problemen gewerkt moet worden en of de ervaren problemen na afloop voldoende zijn afgenomen.'

Ouders, jongeren, hulpverleners, leerkrachten en pedagogisch medewerkers die ervaring hebben met deze werkwijze vinden het een onmisbaar onderdeel van goede en effectieve hulpverlening.

Foto

Hoe meet je of hulp voor de ouders en jongeren daadwerkelijk effectief is? Volgens Dries begint het met een goede diagnose. Wat zijn precies de door ouders en jongeren ervaren problemen?

'Als je valt en je bezeert je arm, ga je naar de huisarts. Gaat het om een kneuzing of een schaafwond dan kan de huisarts je goed helpen. Als het vermoeden bestaat dat de arm gebroken is, word je doorgestuurd naar een specialist die een foto van je arm laat maken. Aan de hand hiervan wordt vervolgens een behandelplan gemaakt.'

De huisarts is het Centrum voor Jeugd en Gezin. Doorverwijzing vindt zonodig plaats naar ge-

specialiseerde jeugdzorg. 'Door middel van de vragenlijsten maken we samen met de cliënt een startfoto,' zegt Dries. 'Door de foto op een oplossingsgerichte wijze met de cliënt te bespreken vertelt deze ons precies wat er aan de hand is. Vervolgens kan samen met de cliënt een passend hulpverleningstraject worden ingezet.'

*'Hoe meet je of
hulp daadwerkelijk
effectief is?'*

Vragenlijst

De foto in de jeugdzorg bestaat uit een eenvoudige vragenlijst die door ouders of jongeren zelf wordt ingevuld. Dat kost niet meer dan 10 minuten. Ouders krijgen bijvoorbeeld vragen over het gedrag van hun kind en over lichamelijke klachten, zoals hoofdpijn, buikpijn of misselijkheid.

'De vragenlijsten zijn pas goed als hulpverleners deze ook daadwerkelijk gebruiken,' zegt Dries. 'En als ouders en jongeren aangeven dat zij hier baat bij hebben.' Belangrijk is dat ouders en jongeren zich in de uitkomsten kunnen herkennen.

Vier begrippen vormen de basis van het oplossingsgerichte gesprek over de uitkomsten van de vragenlijsten: Herkennen, Begrijpen, Waarderen en

Handelen. Aan het eind van het traject vindt een nieuwe meting plaats. 'Hiervoor wordt dezelfde vragenlijst opnieuw ingevuld,' legt Dries uit. 'Zo kunnen we samen met de cliënt een goede vergelijking maken met de eerste meting. Dit maakt duidelijk of de hulp voldoende effectief is geweest.'

Traing

Voor veel hulpverleners is deze manier van werken nieuw. PIONN gaat daarom een training aanbieden die hulpverleners leert om oplossingsgericht te werken aan de hand van vragenlijsten. Bij instellingen zoals Yorneo, waar inmiddels alle hulpverleners op deze wijze werken, is het mogelijk om van de verschillende programma's een jaarlijks rapport te maken dat de resultaten van de hulp zichtbaar maakt en tot verbeteringen leidt. 'Dat is de kracht van Resultaatgericht Meten,' zegt Dries. 'Om deze meet- en verbeterbeweging in een instelling op een duurzame wijze vorm en inhoud te geven is het nodig om daarvoor 0,5 % van het budget tereserveren. Dit geld betaalt zichzelf meer dan terug. Effectiever werken betekent ook goedkoper werken.'

Wachtlijsten voorkomen

Het is belangrijk dat gemeenten ook voor dit deelproject hun regierol oppakken. 'Gemeenten, grijp je kans!' zegt Dries. 'Het helpt als gemeenten en andere financiers hun instellingen stimuleren om deze beproefde meet- en verbetermethodiek te

gebruiken. De beste prikkel is om de subsidievoorwaarden hierop aan te passen. Begrijp me goed, het gaat niet om extra geld. Sterker nog: deze manier van werken levert juist besparingen op. De ervaringen tot nu toe laten zien dat juist

*'Effectiever werken
betekent ook
goedkoper werken'*

veel ambulante gezinsgerichte en netwerkversterkende programma's effectief blijken te zijn, zoals Positief Opvoeden, Vroeg erbij en Positive Behaviour Support. En dat is relatief wel de meest goedkope hulp die instroom in zwaardere zorg kan voorkomen. Yorneo is daar een goed voorbeeld van. In Drenthe bestaan al langere tijd geen wachtlijsten meer voor specialistische jeugdzorg en worden de meeste ouders en kinderen in Drenthe op een effectieve wijze thuis bij hun opgroei- en opvoedproblemen geholpen.

Als we goed ketenbreed gaan meten, maken we voor alle Drentse gemeenten de effectiviteit van het CJG zichtbaar. Op basis hiervan kunnen ook bestuurders en financiers hun beleid veel effectiever maken en wachtlijsten structureel voorkomen.' ■

Het team heeft direct toegang tot ondersteunende functies op het gebied van onderwijs, inkomensbeleid, huisvesting, ruimtelijke ordening en dergelijke. Als deze ondersteuning niet voldoende is, kunnen zij deskundigheid erbij halen. Zo werkend

- wordt het aantal ondersteuners dat tegelijkertijd of opeenvolgend in een gezin actief is, teruggedrongen of beperkt;
- voorziet het CJG als backoffice voor de primaire opvoedmilieus in een directe verbinding tussen eerstelijns hulp en specialistische jeugd- en opvoedhulp.

TOETSSTENEN

Voorkantsturing voorziet in:

- een gebiedsgebonden team van hooggekwificeerde jeugd- en gezinswerkers;
- mensen met een naam en gezicht;
- contact met alle primaire opvoedmilieus (het gezin, buurt, kinderopvang onderwijs, sport- en welzijnsvoorzieningen en de wijkagent;
- 'erop uitgaan' (outreaching werken);
- aanspreekbaarheid op en verantwoordelijkheid voor alle ondersteuningsbehoefte 'dichtbij'.

Maatwerk

De ondersteuningsbehoefte van een kind of gezin kan zeer verschillend van aard zijn, vaak afhankelijk van de complexiteit van de vraag.

Meestal beperkt de ondersteuningsbehoefte zich tot behoefte aan informatie en advies. Voor een deel van deze groep houdt de ondersteuning een vorm van (kortdurende) interventie in.

Niet alle ontwikkelings- en opvoedvragen van een kind of gezin kunnen in de eigen leefomgeving

worden beantwoord. Ingewikkelde psychiatrische problemen of problemen van opvoeders die het onbedreigd opgroeien van een jeugdige belemmeren, maken gespecialiseerde hulp of intensievere zorg noodzakelijk. In dat geval is een meer intensieve of langdurige interventie¹⁸ nodig. Vragen van en signalen over kinderen, jongeren en ouders worden echter nooit geïsoleerd beoordeeld, maar in de context van het gezin. Maatwerk staat daarbij voorop.

1 kind/gezin, 1 plan, 1 aanspreekpunt, 1 budget

Soms kunnen gezinnen niet meer zelf de problemen overzien en regie voeren over hulp en ondersteuning. Bijvoorbeeld als er sprake is van een gecombineerde inzet van deskundigheden (wonen, werken, onderwijs, gezondheid, enz.) door verschillende organisaties. Juist dan is *integrale maatwerkaanpak* nodig¹⁹.

Om ondersteuning in die gevallen effectiever en overzichtelijk te maken, hanteren wij het principe van 'één gezin, één plan'²⁰. Dit sluit aan op het principe van voorkantsturing en zorgt ervoor dat – samen met kind en gezin – afgesproken wordt wie, wat, wanneer doet.

De jeugd- en gezinswerker onderzoekt of er een sociaal netwerk is dat samen met het gezin een plan kan maken. Vervolgens ziet hij of zij toe op de uitvoering van het plan. De motivatie van het gezin en hun omgeving is hierbij leidend. Voor elke concrete ondersteuningsvraag wordt bekeken of er binnen het afgesproken werkgebied één of meer-

¹⁸ Op grond van signalen is het overgrote deel van deze kind-/gezinssystemen vaak al wel in beeld. Bijvoorbeeld bij buurtbewoners, zelforganisaties, scholen, leerplichtambtenaren, gezinszorg, voedselbank, corporaties, opbouwwerkers, maatschappelijk werk, schuldhulpverlening, politie en toezichthouders, reclassering, GGZ, MEE, etc.

¹⁹ Ook op het niveau van de 'lichte gevallen' is bij een meervoudige vraagstelling een buurt- of wijkverbonden frontlijnstrategie op basis van '1 gezin, 1 plan' nodig.

²⁰ Een aantal Nederlandse gemeenten heeft dit al georganiseerd (bijvoorbeeld Enschede, Leeuwarden, Rotterdam en Deventer).

dere aanbieders aanwezig zijn die de vraag passend kunnen beantwoorden.

Een gemeenschappelijk plan alleen is niet voldoende om effectieve en resultaatgerichte ondersteuning te kunnen bieden. Ook beperking van het aantal betrokken ondersteuners draagt daaraan bij. Effectief communiceren en samenwerken vraagt om antwoord op vragen als:

- Wie is verantwoordelijk voor de opstelling van het plan?
- Wie bepaalt op welk moment welke ondersteuner in het gezin aanwezig is?
- Wie beheert de agenda's van ondersteuners en zorgt dat iedereen zich optimaal inpast in het gezinsritme?
- Wie verzorgt de registratie van de inzet en zorgt ervoor dat alle betrokkenen op de hoogte zijn?
- Hoe regelen we de privacy?
- Hoe worden methodische aanpak en prioriteiten van alle partijen op elkaar afgestemd?
- Aan wie leggen ondersteuners verantwoording af?
- Hoe wordt daarbij de verantwoordelijkheid van de eigen organisatie geborgd?
- Wie neemt de verantwoordelijkheid voor het geheel en is aanspreekbaar? En wie mag de overige betrokkenen op een niet -vrijblijvende wijze aanspreken op hun inzet?

Bij deze 'coördinatie van de zorg' heeft één persoon als coördinator de taak om samenhang te regelen en te borgen. De jeugd- en gezinswerker als coördinator van zorg vervult dus twee taken. Hij of zij is niet alleen verantwoordelijk voor het organiseren en coördineren van ondersteuning, maar biedt deze bij voorkeur zelf.

Coördinatie van zorg is geen ketenregie. In de praktijk leidt ketenregie vooral tot veelvuldig overleg over diagnostiek. Ook is er vaak strijd over de voorrang van acties en de regie vanuit het aanbod.

TOETSSTEEN

Elk plan tot herstel dat niet gedragen wordt door de belangrijkste gezinsleden, is gedoemd te mislukken.

- We praten niet óver, maar mét het gezin.

Eén gezin, één plan'

- Versterkt de zelfregulering van het gezin; *"Zij moeten de regie hebben. Bijvoorbeeld: een rondetafelgesprek met hulpverleners over een gezin, doe je natuurlijk niet zonder het gezin."*
- Draagt concreet bij aan het herstel van het gewone leven; *"Bijvoorbeeld in het geval van een kapotte wasmachine. Dan moet je als hulpverlener niet de andere kant opkijken, je moet zorgen dat die wasmachine de volgende dag weer draait, want anders kan het gezin niet werken aan verbetering. Bovendien zal je als hulpverlener door zo'n actie een enorm krediet opbouwen."*
- Werkt multisystemisch;
- Betrekt en versterkt het sociale netwerk;
- Werkt planmatig en doelgericht. *"Formuleer samen met het gezin concrete doelen en hou je daar ook aan. Zeg wat je doet, en doe wat je zegt."*
- Zorgt voor continuïteit.

Coördinatie van zorg richt zich zowel op de inhoud van ondersteuning als op de wijze van samenwerking tussen professionals. Het uiteindelijke doel is dat jeugdigen veilig en gezond kunnen opgroeien. De belangrijkste gezinsleden moeten het plan tot herstel dragen. Anders is het gedoemd te mislukken. Er is steeds meer wetenschappelijk en vooral praktijkonderzoek dat deze stelling onderbouwt. Belangrijke voorwaarde is dan ook het opbouwen van een vertrouwensrelatie met het gezin (regel-

matig aanwezig zijn) om te komen tot een plan op maat. Het opbouwen van zo'n relatie gebeurt altijd vanuit twee kernwaarden: grenzen stellen (je bent daar als professional namens de maatschappij met de wet als norm), en met begrip voor het feit dat de volwassen gezinsleden de situatie niet meer beheersen (empathie).

De coördinatie van zorg is opgedragen aan één professional, maar dat betekent natuurlijk niet dat andere professionals en instanties achterover kunnen leunen. De eigen professionele en maatschappelijke verantwoordelijkheid brengt met zich mee dat instanties de plicht hebben om samen te werken. De 1 gezin/1 plan aanpak is niet vrijblijvend. Organisaties moeten beseffen dat ze een stukje zeggenschap over hun medewerkers afstaan en inbrengen in deze aanpak. De professional moet ook over voldoende bevoegdheid of mandaat beschikken.

De jeugd- en gezinswerker heeft in bepaalde gevallen de verantwoordelijkheid om in te grijpen. Dat is aan de orde als er sprake is van een gezin met zeer complexe problemen, als de veiligheid in het geding is en als jeugdigen overlast veroorzaken of afglijden naar criminaliteit. Waar nodig wordt drang en dwang ingezet. Ook dan vormt de gezinsgerichte aanpak het uitgangspunt en wordt de eigen kracht benut, met eventueel inzet van gespecialiseerde ambulante hulpverleners. De jeugd- en gezinswerker blijft betrokken als coördinator van zorg en zet zo nodig ondersteuning voort wanneer de specialist weer vertrokken is.

De overgang is vloeiend, omdat hulp waarbij sprake is van ondertoezichtstelling (en jeugdreclasseringmaatregel) niet wezenlijk verschilt van (al aanwezige) hulpverlening. In alle gevallen vindt afstemming met (speciaal) onderwijs plaats, zodat de jeugdige (in zijn eigen omgeving) kan blijven leren.

Interventieniveaus (zie pagina 82 en 83)

De Drentse pilot Jeugd onderscheidt zeven verschillende 'interventieniveaus' die voor alle opvoedmilieus hetzelfde zijn. De jeugd- en gezinswerker sluit aan op de primaire opvoedmilieus. Voor vrijwel elk gezin zijn dit de ontmoetingsplaatsen in het dagelijkse leven: thuis, straat, buurt, wijk, school, sportvereniging, enz. Vanuit het oogpunt van kostenbeheersing krijgen kinderen en gezinnen niet meer ondersteuning dan echt nodig is.

Met behulp van het volgende schema²¹ zijn de activiteiten op het gebied van Positief Opgroeien van de belangrijkste CJG-partners en gespecialiseerde aanbieders aan elkaar gekoppeld. Dit principe kunnen we toepassen op alle opvoedmilieus:

- Gezin en omgeving (buurt, sportverenigingen, enz.)
- Kinderopvang en peuterspeelzalen
- Primair onderwijs
- Buitenschoolse opvang
- Voortgezet onderwijs

TOETSSTEEN

Kinderen en gezinnen krijgen niet méér ondersteuning dan daadwerkelijk nodig.

²¹ Bijlage 3 bevat – in de vorm van meer gespecificeerde schema's per opvoedmilieu – een uitwerking (op hoofdlijnen) van het bovenstaande. Deze schema's vermelden vooral in kwantitatieve zin (voorbeelden van) programma's. Ze zijn bedoeld als handreiking voor wat mogelijk is. Omdat lokaal en/of regionaal gezien zijn de verschillen wat betreft het beschikbare aanbod (nog) groot zijn is verstandig aan te sluiten bij wat ontwikkeld is en te behouden 'wat goed werk'.

Jongeren die geen vast onderdak hebben en maatschappelijk geïsoleerd dreigen te raken, zullen meer te maken krijgen met gemeentelijke functionarissen als leerplichtambtenaren en wijkagenten. Verder is ondersteuning aan de orde door betrokken voorzieningen (outreachinge hulpverlening, streetcornerwork, jeugdcoaches, etc.). Maatschappelijke isolatie komt onder de doelgroep van deze voorzieningen veel voor. Deze jongeren lopen het risico los te raken van de eigen sociale omgeving. Daarom moeten de inspanningen gericht zijn op zo kort mogelijke interventies. Bij opname in een gesloten voorziening is meestal sprake van boven-lokaal of regionaal werkende voorzieningen. In de regel neemt die voorziening de coördinatie van zorg over.

De eerste lijn

Onder de eerste lijn vallen jeugdgezondheidszorg, opvoed- en opgroeiondersteuning, advisering aan jeugdigen en opvoeders en lichte hulpverlening. Volgens de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet publieke gezondheid (Wpg) zijn gemeenten verantwoordelijk voor de realisering van voldoende aanbod en kwaliteit. In een gemeente kunnen veel verschillende instanties opereren die dit aanbod verzorgen, zoals kraamzorg, consultatiebureaus thuiszorgorganisaties, GGD, pedagogische adviesbureaus en aanbieders van (geïndiceerde) jeugd- en opvoedhulp.

Deze instanties zijn verantwoordelijk voor ondermeer deskundigheidsbevordering van professionals, uitvoering van preventieprogramma's in en door basisvoorzieningen, vroegtijdige signalering en het zo vroegtijdig mogelijk aanpakken van problemen (vroeghulp). Ook de financiering van deze voorzieningen loopt via verschillende kanalen. De transformatie van de jeugdzorg zorgt ervoor dat deze instanties (beter) gaan samenwerken, onder regie van de gemeente.

Financiën jeugdzorg

In de sector zijn de budgetten als volgt verdeeld:

- Provinciale jeugdzorg
€ 1.378 miljoen

Waarvan

- Provinciaal aanbod € 917 miljoen
- Toegangstaken Bzj € 186 miljoen
- Jeugdbescherming € 275 miljoen
- Jeugdreclassering € 57 miljoen
- Gesloten jeugdzorg € 160 miljoen
- Jeugd-lvg € 510 miljoen
- PGB jeugd-lvg € 168 miljoen
- PGB Jeugd-GGZ € 329 miljoen
- Jeugd-GGZ € 470 miljoen

Totaal € 3.069 miljoen

Gemeenten ontvangen verder via de BDU CJG 2008 -2011 een bedrag oplopend tot € 354 miljoen in 2011 voor de invoering van de Centra voor Jeugd en Gezin om de jeugdgezondheidszorg (WPG) en opvoed- en opgroeiondersteuning (Wmo) samenhangend te organiseren en aan te bieden.

Goed gedrag loont

Pieter Kralt

directeur van basisschool

De Lichtkring uit Zuidlaren

Pieter Kralt, directeur van basisschool De Lichtkring uit Zuidlaren is enthousiast over de samenwerking met jeugdzorg. Centraal hierin staat PBS: Positive Behavior Support, een succesvolle aanpak van zorgaanbieder Yorneo die zijn meerwaarde heeft bewezen. 'Onze leerkrachten worden getraind in het aanleren van goed gedrag van onze leerlingen,' zegt Pieter. 'De resultaten zijn meteen merkbaar. De sfeer op school is verbeterd en kinderen laten aangeleerd, gewenst gedrag zien.'

Yorneo werkt samen met vijf scholen in Drenthe waar PBS wordt geïntroduceerd.

PBS baseert zich op drie kernwaarden: Respect, Verantwoordelijkheid en Veiligheid. De methode gaat ervan uit dat wanneer positief gedrag gestimuleerd wordt, kinderen zich dat gedrag ook eigen gaan maken. Hierdoor worden opvoed- en opgroeimogelijkheden van schoolgaande kinderen verbeterd.

In 2010 heeft Yorneo voor deze aanpak de 'Jos van Kemenade Award' ontvangen. Het kunstwerk dat hierbij hoort, is bij toerbeurt op de deelnemende basisscholen te bewonderen.

Simpel

'In wezen is de aanpak heel simpel,' vertelt Pieter. 'We doen niet anders dan goed gedrag van leerlingen aanleren en bekrachtigen. De kracht zit in kleine dingen. We zijn begonnen met het gedrag op het schoolplein. Je spreekt bijvoorbeeld af hoe we naar binnen gaan. Als de bel gaat stormen we niet allemaal tegelijk naar binnen, maar één voor één. Een andere afspraak is hoe leerlingen naar de wc gaan: rustig de klas uitlopen, anderen niet storen en weer rustig terugkomen.'

Uitgangspunt in de benadering van de leerling is: wat wil je wel zien, in plaats van: wat wil je niet zien. Leerkrachten ervaren de trainingen als erg zinvol. 'Dat komt omdat het echt werkt,' zegt Pieter. 'In rollenspellen oefenen de leerkrachten met

de benadering die bij PBS hoort. Veel leerkrachten werkten al op deze manier zonder dat ze er zelf bij stil stonden. PBS zorgt ervoor dat je er bewust mee omgaat en het systematisch toepast.'

*'Goed gedrag is
thuis net zo belangrijk
als op school'*

Beloning en consequenties

Samen met leerlingen en ouders is afgesproken hoe goed gedrag wordt beloond en wat de gevolgen zijn van negatief gedrag. De school werkt met fiches die leerlingen kunnen verdienen. Als je een bepaald aantal fiches hebt, kun je die inruilen voor een beloning.

Pieter: 'Daarbij moet je denken aan dingen als: naast de juf zitten, een rekenmachine gebruiken of eerder naar buiten gaan. Het zijn beloningen die leerlingen zelf hebben verzonnen, heel bescheiden en realistisch allemaal. Laatst sprak ik een leerling uit groep 8 die geen beloning meer hoefde te hebben. Hij vond het eigenlijk heel normaal dat hij zich positief gedroeg. Dat is mooi om te zien.'

Bij negatief gedrag zijn er ook consequenties, zoals wachten bij het hek tot iedereen weg is of de klas

opruimen. Hierbij geldt dat de positieve bekrachtiging in verhouding moet staan tot deze consequenties.

Betrokkenheid ouders

‘Wij hechten veel waarde aan betrokkenheid van ouders,’ zegt Pieter. ‘Goed gedrag is thuis net zo belangrijk als op school. Tijdens ouderavonden hebben we uitgelegd wat PBS inhoudt. Sommige ouders waren zo enthousiast dat ze het thuis ook zijn gaan toepassen, inclusief de fiches en een passende beloning. Ook hebben we op ouderavonden het normen- en waardenspel gespeeld. Aan de hand van kaartjes komen onderwerpen aan de orde als netheid en orde, eerlijkheid, loyaliteit. Dat helpt erg goed om het gesprek hierover op gang te brengen.’

Tijdens een van de ouderavonden nam een aantal ouders spontaan het initiatief om een opvoedgroep in het leven te roepen ter ondersteuning van ouders die behoefte hebben aan informatie en advies. Dit gaat de school samen met ouders en Yorneo realiseren.

Structureel

Een sterk punt van PBS is volgens Pieter dat de aanpak is gebaseerd op harde gegevens. ‘We houden van elke leerling een lijst bij waarop we drie keer per schooljaar de voortgang van zijn gedrag vastleggen. Dat geeft ons een goed overzicht van

elke leerling en biedt ons de mogelijkheid om bij te sturen als dat nodig is.’

Zijn wens is dat het experiment op de vijf basisscholen na afloop een structurele basis krijgt. Wat hem betreft gaat PBS een onderdeel vormen van het overheidsbeleid. ‘Ik zou het toejuichen als alle scholen in Drenthe met PBS gaan werken. Dat is niet alleen goed voor de leerlingen, maar zorgt ook voor bewuste en positieve leerkrachten.’

Eén loket

PBS werkt preventief, maar kan niet alle problemen oplossen. Daarom is Pieter blij met de ontwikkelingen rond het CJG. ‘Soms hebben we leerlingen met problemen die we met ons zorgteam op school niet kunnen helpen. Dan is het goed dat er één loket is waar we met deze leerlingen terecht kunnen. Ouders en kinderen hoeven hun verhaal niet steeds opnieuw te vertellen en gespecialiseerde zorg is snel beschikbaar.’

Wel maakt Pieter zich grote zorgen over de aangekondigde bezuinigingen op het passend onderwijs. ‘Er zijn leerlingen die niet zonder extra begeleiding kunnen. Die mogen we niet in de kou laten staan. Uiteindelijk gaat het om de kinderen.’ ■

In het onderwijs opereren op het snijvlak van de eerste en de tweede lijn de zorg- en advies-teams (ZAT's). Deze zijn bedoeld om scholen te ondersteunen bij snelle signalering en aanpak van zorgleerlingen. Deze teams zorgen bovendien voor passende verwijzing en samenhangende hulp aan leerlingen die meer gespecialiseerde zorg nodig hebben. Aan een zorg- en adviesteam nemen vaak verschillende instanties deel, zoals Centrum voor Jeugd en Gezin (in het bijzonder de jeugdgezondheidszorg), Bureau Jeugdzorg, professionals van school, maatschappelijk werk, leerplichtambtenaren en politie.

De tweede lijn

De tweede lijn bestaat uit:

- aanbieders van provinciaal gefinancierde jeugd- en opvoedhulp.
- Het gaat om intensief ambulante hulpvormen en vormen van intensieve, gespecialiseerde pedagogische thuishulp bij vooral multiprobleemgezinnen, daghulp (semiresidentiële zorg), dag- en nachthulp (residentiële zorg) en pleegzorg. Ook de gesloten jeugdzorg behoort tot deze groep. Provincies krijgen voor deze zorgvormen een doeluitkering van het rijk.
- Door zorgverzekeraars gefinancierde geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen (jeugd-ggz).
- Deze omvat de ambulante GGZ en kinder- en jeugdpsychiatrische zorg (poliklinische en klinische zorg). Een deel valt nog onder de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en kan als een patiëntgebonden budget (pgb) worden uitgekeerd. De via de AWBZ gefinancierde licht verstandelijke gehandicaptenzorg voor jeugdigen (jeugd-lvg) kent uiteenlopende zorgvormen, eventueel als pgb uit te keren.

De financiering van jeugdbescherming (Raad voor de Kinderbescherming en gezinsvoogdij), justitiële jeugdinrichtingen en jeugdreclassering verloopt deels via het ministerie van Justitie en deels via de provincies.

Passend onderwijs

Gespecialiseerde onderwijsvoorzieningen richten zich op ondersteuning van leerlingen met speciale behoeften via een leerlinggebonden budget. Ze omvatten verder reboundvoorzieningen en het speciaal onderwijs. We onderscheiden bij deze laatste cluster 1 t/m 4:

- Cluster 1: scholen voor blinden en slechtzienden;
- Cluster 2: scholen voor ernstige communicatieproblemen (ESM);
- Cluster 3: scholen voor verstandelijke handicap/ ernstige motorische problemen (ZMLK, Mytyl);
- Cluster 4: scholen voor gedragsproblemen (ZMOK, LZK, PI).

Voor cluster 4 kent veel kinderen die door gedragsproblemen en stoornissen als autisme ook veel met jeugdzorg te maken hebben. Financiering vindt plaats door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Met de invoering van Passend Onderwijs (voorzien per 1 augustus 2012) wil de minister het totale stelsel van speciaal onderwijs herzien. Hieraan liggen inhoudelijke motieven en bezuinigingen ten grondslag. Het regulier onderwijs krijgt de zorgplicht voor elke leerling die wordt aangemeld. De samenwerkingsverbanden moeten een eigen zorgstructuur inrichten waarin zij leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben een passend onderwijsaanbod bieden. De samenwerkingsverbanden worden verantwoordelijk voor het inrichten van het regionaal speciaal onderwijs (huidige cluster 3 en 4 onderwijs) waarbij een doorgaande lijn tussen basis- en voortgezet onderwijs belangrijk is. Het budget voor het speciaal onderwijs cluster 3 en 4 gaat over naar de regionale samenwerkingsverbanden.

Cluster 1 en 2 vallen als landelijk speciaal onderwijs met de invoering van Passend Onderwijs onder een nieuwe wettelijke regeling.

Indicatiestelling

In de Wet op de jeugdzorg is geregeld dat Bureau Jeugdzorg indicaties afgeeft voor jeugdzorg in de tweede lijn. Bureau Jeugdzorg is ook verantwoordelijk voor taken van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en de uitvoering van jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. De Bureaus Jeugdzorg vallen onder de provincies die hiervoor een doeluitkering van het rijk krijgen.

In de praktijk lopen indicaties voor zorg uit de Zorgverzekeringswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) niet alleen via Bureau Jeugdzorg, maar vaak ook via huisartsen en het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ). Jeugdbescherming, justitiële jeugdinrichtingen en jeugdreclassering worden – conform de wet – ingezet op aanwijzing van de rechter. Speciale commissies of indicatieorganen van het onderwijs kennen aan leerlingen gespecialiseerde onderwijsvoorzieningen toe.

De Wet op de jeugdzorg regelt dat een indicatiebesluit van Bureau Jeugdzorg de cliënt recht op jeugdzorg geeft. Dit *recht* staat bij de transformatie van de jeugdzorg ter discussie. De vraag naar jeugdzorg groeit explosief waardoor dit recht op den duur moeilijk is waar te maken. Positief jeugdbeleid zet, net als het landelijk beleid, daarom in op versterking van pedagogische basisvoorzieningen en de eerste lijn om het ontstaan of verergering van problemen tegen te gaan.

In de voorzieningen binnen de tweede lijn vinden we vaak dezelfde jeugdigen en gezinnen. Veel van hen zijn op verschillende voorzieningen tegelijk aangewezen. Positief jeugdbeleid is gericht op betere samenwerking of zelfs integratie van deze voorzieningen.

(Financiële) gaten in huidige systeem

- begeleiding zwerfjongeren
- nazorg uit jeugddetentie of gesloten opvang
- hulp aan multiprobleem gezinnen
- 18 plus groep

Stijging vraag naar vormen van jeugdzorg

Cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau laten zien dat de vraag naar gespecialiseerde jeugdzorg jaarlijks met gemiddeld 7,5 procent groeit. Ook de jeugd-ggz en het speciaal onderwijs voor kinderen met psychische en gedragsproblemen laten een ongekende groei zien (Van Yperen). En dat terwijl deskundigen het erover eens zijn dat het aantal kinderen met gedrags- en emotionele problemen de afgelopen jaren niet toegenomen is.

De ambulante provinciale jeugdzorg, de lvg-zorg en de jeugd-ggz stegen het afgelopen jaar met resp. 11%, 28% en 19%. Door het advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK) zijn in 2009, in vergelijking met 2004, 50% meer adviezen en 50% meer consulten gegeven. Het aantal onderzoeken is met 46% gestegen. Dezelfde percentages gelden voor de maatregelen jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Jong in Meppel

wethouder

Myriam Jansen en

Mariska Bloemberg

Het CJG in Meppel functioneert nu ruim een jaar. ‘Een leerzame periode,’ vertelt wethouder Myriam Jansen, ‘waarin veel duidelijk is geworden over de meerwaarde van het CJG. We hebben ontdekt wat onze sterke punten zijn en waaraan we nog moeten werken. Het is nu tijd om de volgende stap te zetten.’

Meppel heeft bewust gekozen voor een fysieke plek. 'Het voordeel daarvan is dat we goed herkenbaar zijn als CJG,' zegt Mariska Bloemberg, regisseur CJG van de gemeente. 'Misschien nog wel belangrijker is dat het samenwonen in één gebouw de samenwerking tussen de deelnemende organisaties bevordert. Het leidt tot korte lijnen. Vertegenwoordigers van deze organisaties hebben onderling veel contact, voeren regelmatig overleg en informatie wordt beter overgedragen.'

Bekendheid

Minder tevreden is de gemeente over de huidige locatie van het CJG op een bedrijventerrein. 'Professionals weten ons goed te vinden, maar dat geldt minder voor ouders en jongeren,' is de ervaring van Myriam Jansen. 'Daarom krijgt het CJG onderdak in de brede school in de wijk Koedijklanden, waar ook andere voorzieningen een plek krijgen zoals basisscholen, peuterspeelzaal en het consultatiebureau van het CJG.'

Meer bekendheid onder de inwoners van Meppel, is één van de punten waar het CJG samen met de gemeente de komende tijd hard aan gaat werken. Te weinig mensen weten van het bestaan van het CJG en wat het te bieden heeft. Er moet meer geïnvesteerd worden in PR en communicatie, bijvoorbeeld via huis-aan-huisbladen, wijkkranten en sociale media. Verder zullen CJG-medewerkers nadrukkelijker aanwezig moeten zijn op de vindplaatsen.

Verantwoordelijkheden

Er zijn nog meer punten waar de gemeente aan wil werken. 'Ik vind het een teken van kracht dat we onze minder sterke punten durven te benoemen,' zegt Myriam. 'Als alle partijen op een meer open manier met elkaar omgaan, kunnen we veel van elkaar leren.'

Mariska geeft aan dat de verantwoordelijkheid voor het CJG beter moet worden geregeld. Wie is waar verantwoordelijk voor? Wie neemt het initiatief? Wie zorgt voor materialen en ondersteuning? Het gaat soms om kleine dingen zoals het aanschaffen van kantoorbenodigdheden, het zorgen voor koffie en thee, regelen dat er iemand notuleert. In de praktijk zijn dat belangrijke zaken die sfeerbepalend werken.'

'Het magazijn is op orde, nu gaan we werken aan de etalage'

Samen met de deelnemende organisaties wil de gemeente daar betere afspraken over maken. Volgens Mariska moet het CJG meer als één merknaam naar buiten treden.

Positieve ontwikkelingen

‘Het magazijn is op orde,’ zegt Myriam, ‘nu gaan we werken aan de etalage.’ Ze wijst op de positieve ontwikkelingen die in gang zijn gezet. Zo blijken de thema-avonden die het CJG organiseert een groot succes te zijn. Veel ouders blijken hier op af te komen. Ze krijgen veel informatie en wisselen ervaringen uit.

Ketenpartners en andere organisaties uit het netwerk blijken verder veel baat te hebben bij de presentaties en de voorlichting die het CJG verzorgt. Ook de samenwerking rond het gezin is sterk verbeterd. Knelpunten worden eerder gesignaleerd en er vindt afstemming plaats tussen organisaties waardoor een overkill aan hulpverleners in hetzelfde gezin wordt voorkomen.

In de oorspronkelijk opzet was een belangrijke plaats ingeruimd voor een hoogopgeleide balie-medewerker die bezoekers van het CJG te woord kon staan en beschikbaar was voor advies en hulp. In de praktijk wordt daar niet veel gebruik van gemaakt. ‘Door een andere opzet kunnen we het geld beter inzetten en een versobering doorvoeren zonder de kwaliteit van het aanbod aan te tasten,’ legt Myriam uit.

Overdracht

Myriam heeft nog wel zorgen over de overdracht van de jeugdzorg naar gemeenten. Ze wijst op de kritische rapporten van de VNG die daarover zijn

verschenen. ‘Ik krijg wel eens de indruk dat het rijk daar wat gemakkelijk mee omgaat, vooral nu de overdracht met een fikse korting gepaard lijkt te gaan.’

Dat is een van de redenen dat ze blij is met de pilot. ‘Het geeft ons de mogelijkheid om met steun van alle partijen onze zaken goed te regelen. Maatwerk op lokaal niveau blijft natuurlijk voorop staan. Elke gemeente kent zijn eigen specifieke behoefte en omstandigheden. In Meppel bijvoorbeeld woont een relatief grote Marokkaanse gemeenschap die een eigen benadering vergt. Maar waar bovenlokale samenwerking mogelijk is, moeten we dat zeker oppakken.’

Jongerenparticipatie

De gemeente wil jongeren nauwer bij het beleid betrekken. Dat geldt ook voor de ontwikkelingen rond het CJG. ‘We willen graag dat jongeren actief met ons meedenken en ons tips geven,’ zegt Mariska. ‘Hoe kunnen we onze jongerensite, www.jonginmeppel.nl, verbeteren? Moeten we meer inzetten op chatsessies of hulp online? Met behulp van sociale media willen we de drempel voor jongeren zo laag mogelijk maken en de bekendheid van het CJG vergroten.’ ■

Bijlagen

Ontwikkeling stelsel jeugdzorg: Adviezen en bronnen

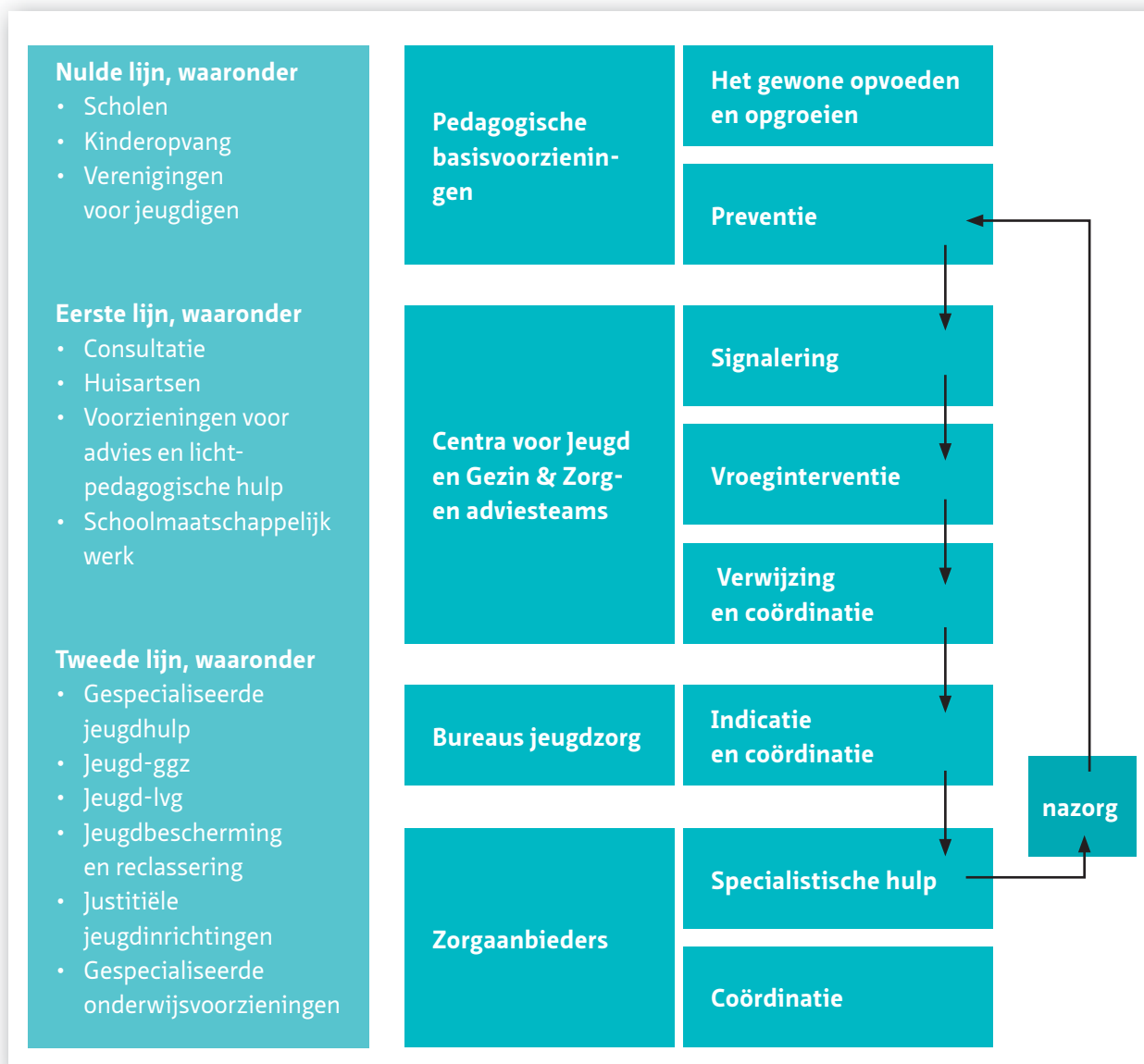
Alle kansen voor alle kinderen. Ministerie voor Jeugd en Gezin, Programma voor Jeugd en Gezin 2007-2011; Den Haag, 2007.

4. *Evaluatieonderzoek Wet op de jeugdzorg* – Eindrapport; BMC in opdracht van Programmaministerie Jeugd en Gezin en Ministerie van Justitie; Projectnummer: 41/644424-09/2880452, 2009.
5. *Direct en dichtbij: effectievere zorg voor jeugd*; ActiZ - vereniging van zorgondernemers in met name de verpleeghuiszorg, verzorgingshuiszorg, thuiszorg, kraamzorg en jeugdgezondheidszorg, Utrecht, 2009.
6. *Houvast voor gezinnen met beperkte sociale redzaamheid*; VOBC-LVG - Vereniging Orthopedagogische Behandelcentra en het Landelijk Kenniscentrum voor Licht Verstandelijk Gehandicapten: Open brief aan Rouvoet (2009).
7. *Wettelijke borging zorg in en om de school*, kenmerk JOZ/127716; Ministerie voor Jeugd en Gezin en OCW aan de Tweede Kamer d.d. 10 juni 2009.
8. *Naar integrale jeugdzorg*; MO groep Jeugdzorg, Utrecht. ISBN 9789055682539 (2009).
9. *Aanzien van jeugdzorg zal ingrijpend veranderen*: Toespraak aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Rouvoet, A. (2009).
10. *Heroverweging passend onderwijs*, kenmerk JOZ/162739; Brief Ministerie van OCW aan de Tweede Kamer d.d. 2 november 2009.
11. *Afsprakenkader Minister voor Jeugd en Gezin en IPO over de aanpak en de financiering van de jeugdzorg in 2010 en 2011*; Interprovinciaal Overleg/ministerie voor Jeugd en Gezin, Den Haag, 2009.
12. *Van klein naar groot*; Steenwijk, Gorter (2009). VNG, Vereniging Nederlandse Gemeenten, in het bijzonder de Commissie Zorg om Jeugd (bekend als de Commissie Paas), die in opdracht van de vereniging een advies opstelde over het nieuwe stelsel.
13. *Reactie op evaluatie Wet op de jeugdzorg*; Phorza - beroepsvereniging voor sociaal- (ortho-) pedagogische functies (2010);
14. *Reactie op evaluatie Wet op de jeugdzorg*; De sector Jeugd van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO), die gezamenlijk aanbevelingen hebben uitgebracht. (2010).
15. *Brief aan de Minister voor Jeugd en Gezin*; Zorgverzekeraars Nederland (ZVN), de koepelorganisatie van de zorgverzekeraars, financiers van een belangrijk deel van de jeugd-ggz (2010).

16. *IPO position paper Evaluatie Wet op de jeugdzorg*; Interprovinciaal Overleg (IPO), de twaalf provincies, financier van de gespecialiseerde jeugdhulp, Den Haag (2010).
17. *Perspectief voor Jeugd en Gezin*, kenmerk DJenG/SenS-2999069; Minister voor Jeugd en Gezin en de minister van Justitie aan de Tweede Kamer d.d. 9 april 2010.
18. *Jeugdzorg dichterbij*; Eindrapport van de Parlementaire werkgroep Toekomstverkenningen Jeugdzorg die een kamerbrede visie op de ontwikkeling van het jeugdzorgstelsel heeft opgesteld, mei 2010.
19. *Reactie op eindrapport werkgroep toekomstverkenning jeugdzorg*, kenmerk DJenG-u-3005382; Minister voor Jeugd en Gezin en de minister van Justitie aan de Tweede Kamer d.d. 1 september 2010.
20. *Vrijheid en verantwoordelijkheid. Regeerakkoord VVD-CDA*; Kabinet Rutte: Den Haag, 30 september 2010.
21. *Naar een nieuw jeugdzorgstelsel: vergelijking van standpunten*; Yperen, T. en Hellema, M. (2010), Utrecht.
22. *Voorstellen bieden onvoldoende zicht op samenhang*; Reactie van het Nederlands Jeugdinstituut op kabinetsvisie jeugdzorgstelsel (2010), Utrecht.
23. *Opvoeden Versterken* - prof. dr. T.A. van Yperen, drs. P.M. Stam; november 2010; Onafhankelijk advies in opdracht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
24. *Bestuursakkoord*, het onderhandelaarsakkoord dat het Rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen op 21 april 2011 hebben gesloten.
25. *Jeugdzorg nu en straks*; Voortgangsbrief jeugdzorg Veldhuizen van Zanten, juli 2011.
26. *Bevrijdend kader voor de jeugdzorg*; briefadvies RMO, april 2011.
27. *Een betere zorg voor Jeugd, decentralisatie van de Jeugdzorg als kans*; GGD Nederland, 2011 – Auteur: Steven de Waal.
28. *Werk in uitvoering*; Nederlands Jeugd Instituut, Utrecht, mei 2011.
29. *Transitie van de jeugdzorg*; Visiedocument G32, 2011.
30. *Standpunten van het Platform Middelgrote Gemeenten*, 2011.
31. *Investeren in de toekomst*; Visiedocument Jeugd-GGZ, 2011.
32. *Ja we kunnen! Innoveren vanuit een nieuw paradigma*; Manifest Gideonsbende, 2011.
33. *Pijlers voor nieuw jeugdbeleid*; Nederlands Jeugd Instituut, Utrecht, 2011.
34. *Tussen institutioneel aanbod en organische vraag*; Een onderzoek naar de vraag wanneer en hoe gemeenten zouden moeten samenwerken in het organiseren en registreren van de zorg rondom jeugd en gezin - de JeugdZaak (drs. Marian van Leeuwen, drs. Zefanja Brouwer, drs. Wim de Jong, drs. Annemiek van Woudenberg) en Antwerp Management School (Prof. Dr. Patrick Kenis), juni 2011.

Het Nederlandse jeugdzorgstelsel anno 2011²²

Schematisch zit het Nederlands jeugdzorgstelsel als volgt in elkaar:

²² Bron: Nederlands Jeugd Instituut

Pedagogische basisvoorzieningen

In de eerste plaats zijn er de pedagogische basisvoorzieningen (ook wel voorliggende voorzieningen of de nulde lijn genoemd) waarmee jeugdigen en hun opvoeders het meest te maken hebben: de scholen, kinderopvang, sportverenigingen enzovoort. Deze maken strikt genomen geen deel uit van het jeugdzorgstelsel, maar zijn daarvoor wel van belang. Het zijn plaatsen waar veel aan preventie kan worden gedaan, zodat de ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen is te optimaliseren en gewone, alledaagse opvoedingsvragen en problemen niet ontsporen. Daarnaast zijn het ook de vindplaatsen, waar met een goede signalering ernstige probleemgevallen vroegtijdig zijn op te sporen en snel zijn te helpen. Hierdoor kan erger worden voorkomen. Positief jeugdbeleid is erop gericht deze voorzieningen te versterken, zodat de daar werkzame professionals alledaagse problemen zelf adequaat kunnen oplossen en ernstiger probleemgevallen goed kunnen signaleren.

Woningbouwcorporaties, arbeidsbemiddeling en vrijetijdsbesteding behoren eveneens tot deze groep van voorzieningen. Een goede huisvesting, dagbesteding (arbeid, school, vrije tijd) en een minimum inkomen zijn voor jongeren en gezinnen belangrijke basisvoorwaarden om goed te functioneren. Gebreken daarin staan bekend als belangrijke risicofactoren in de ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen. Positief jeugdbeleid is er daarom op gericht om ook de samenwerking met deze voorzieningen te stimuleren, zodat de mogelijkheden om risicofactoren op dit vlak te bestrijden worden vergroot.

Schema interventieniveaus

Lokaal te organiseren		Bovenlokaal te organiseren
Interventieniveau Positief Opgroeien	Generalistische aanbieders Positief Opgroeien (CJG)	Gespecialiseerde aanbieders Positief Opgroeien
Niveau 1 Universele preventie	Lokale welzijnsinstellingen en algemene jeugdgezondheidszorg zelfhulpgroepen, vrijwilligerscircuit. • Pedagogische Civil Society	
Niveau 2 Selectieve preventie	Adviesgesprekken met ouders, ouderavonden, selectieve voorlichting.	
Niveau 3 Lichte opvoedhulp	Korte oudertraining of kortdurende interventies (tot vijf maal).	
Niveau 4 Intensieve opvoedhulp	Langdurig laagfrequente hulp en casemanagement.	Gespecialiseerde interventies of trainingen. Vijf tot twaalf keer individueel of vijf tot acht keer in groepen.
Het gespecialiseerde zorgaanbod komt normaal gesproken pas in beeld vanaf niveau vier. Ze wordt “erbij geroepen” door de jeugd en gezinswerker, die op grond van signalen van het gezin en/of van een professional uit één van de primaire opvoedingsmilieus in gesprek is gegaan met het gezinsysteem. Zij worden – desgewenst - aangevuld met specifieke en gerichte therapievormen op het vlak van bijvoorbeeld hechting, (on-)veiligheid, agressieregulatie, partnerproblematiek, etc.		
Niveau 5 Specialistische opvoedhulp		Gespecialiseerde oudertraining en behandeling (tot vijftientig maal ambulant).
De specialistische opvoedhulp kan in intensiteit oplopen en sluiten tegelijkertijd zo op elkaar aan, dat voorkomen wordt dat bij een wisseling van niveau steeds de inzet van een andere werker noodzakelijk is. Gespecialiseerde interventies van verslavingszorg, psychiatrie, etc., worden primair toegevoegd aan de lopende ondersteuningstrajecten. In bijzondere gevallen kunnen zij in plaats daarvan gerealiseerd worden.		

Vervolg Schema interventieniveaus

Lokaal te organiseren		Bovenlokaal te organiseren
Interventieniveau Positief Opgroeien	Generalistische aanbieders Positief Opgroeien (CJG)	Gespecialiseerde aanbieders Positief Opgroeien
Niveau 6 Specialistische intensieve opvoedhulp		Multiprobleeminterventies (meerdere malen per week/ meer dan twintig maal)
Niveaus 7 en hoger Excluderende vormen van hulpverlening (dagbehandeling, pleegzorg, residentie, etc.) <ul style="list-style-type: none"> In sommige gevallen (bijvoorbeeld als de veiligheid van het kind/de kinderen binnen het gezin onvoldoende gegarandeerd is c.q. wordt) zullen kinderen niet in hun eigen gezinscontext kunnen opgroeien. In dat geval start (partiële) overname van opvoeding. Ook dan echter wordt “zo inclusief mogelijk” gewerkt. Een oplossing in het eigen netwerk (buren, vrienden, familie) is bijvoorbeeld veel inclusiever (en goedkoper) dan een plaatsing in een woonvoorziening van een aanbieder van jeugd- en opvoedhulp. Aanvullende niveaus (in oplopende graad) van exclusie zijn: <ul style="list-style-type: none"> Partiële overname opvoedingsverantwoordelijkheid: hiervan is bijvoorbeeld sprake in het geval van deeltijdpleegzorg of gezinsbehandeling met verblijf Overname van de opvoedingsverantwoordelijkheid: bijvoorbeeld in gezinshuizen, residentiële voorzieningen, AWBZ-voorzieningen of klinische opnames in de psychiatrie Maatschappelijke separatie: besloten of gesloten behandeling binnen Jeugdzorg Plus, gesloten psychiatrie of in de landelijke voorzieningen Maatschappelijk isolement: jeugdigen zonder vaste woon- en verblijfplaats die zwervende zijn. In alle gevallen zijn interventies in tijd beperkt en gericht op het versterken van de eigen sociale leefomgeving van kind/gezin. Allen in bijzondere gevallen wordt de behandeling in zijn geheel overgenomen door de gespecialiseerde voorzieningen.		

Gespecialiseerde vormen van hulp
(psychiatrie, verslavingszorg, etc.)

Gemeenten worden in de komende jaren verantwoordelijk voor alle jeugd- en opvoedhulp voor kinderen, jongeren en hun opvoeders. Doel is de verschillende onderdelen daarvan bij elkaar te brengen op en rond de natuurlijke leefroutes van jeugdigen en hun gezinnen. Hierdoor komen zorg dicht bij huis en samenhangende ondersteuning gemakkelijker tot stand.

Het in de praktijk brengen van deze opdracht is geen simpele opgave. De opbouw van een nieuw inhoudelijk fundament is nodig. We moeten nog effectiever, doelmatiger en klantvriendelijker gaan samenwerken; bijvoorbeeld met en tussen onderwijs, jeugd(zorg)beleid, provinciale jeugdzorg, jeugd-Geestelijke Gezondheidszorg en AWBZ-zorg. De visie en uitgangspunten die de Drentse gemeenten en de provincie Drenthe daarbij hanteren, zijn – samen met aansprekende interviews – in deze uitgave gebundeld.

Uitgave van de Drentse Pilot jeugd

